

Tisdagen den
16 januari 1979

Tisdagen den 16 januari

Kl. 13.00

*Förändring av
antalet suppleanter
i vissa utskott,
m. m.*

§ 1 Förändring av antalet suppleanter i vissa utskott, m. m.

TALMANNEN:

Enligt till kammaren inkommet protokollsutdrag har valberedningen föreslagit att antalet suppleanter i trafikutskottet skall utökas från 18 till 19 och i civilutskottet från 16 till 17.

Vidare föreslås att antalet suppleanter i försvarsutskottet minskas från 16 till 15.

*Om bättre bered-
skap mot snö-
oväder*

Kammaren godkände att antalet suppleanter i trafikutskottet bestämdes till 19, i civilutskottet till 17 och i försvarsutskottet till 15.

Talmanen meddelade att fyllnadsval skulle ske vid morgondagens sammanträde.

§ 2 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens kammare

Undertecknad anhåller härmed om ledighet från riksdagsarbetet under tiden den 31 januari–den 23 februari 1979 för att som ombud delta i kyrkomötet samt under tiden den 24–28 februari 1979 för enskilda angelägenheter.

Stockholm den 12 januari 1979

Gunnel Jonäng

Kammaren biföll denna ansökan.

Talmanen anmälde att *Birger Olsson* (c) skulle inträda som ersättare för *Gunnel Jonäng* under hennes ledighet från riksdagsmannaupdraget.

§ 3 Om bättre beredskap mot snöoväder

Kommunministern BERTIL HANSSON erhöll ordet för att besvara *Knut Wachtmeisters* (m) den 10 januari anmälda fråga, 1978/79:248, och anförde:

Herr talman! *Knut Wachtmeister* har – med anledning av nyårshelgens svåra snöoväder som speciellt drabbade Malmöhus län – frågat mig om jag ämnar ta något initiativ till en översyn av länsstyrelsernas resurser och

Tisdagen den
16 januari 1979

*Om bättre bered-
skap mot snö-
oväder*

beredskapsplaner för att man i framtiden bättre skall kunna möta liknande händelser.

Inledningsvis vill jag nämna att av bestämmelser i länsstyrelseinstruktionen och polisinstruktionen följer att det är en uppgift för länsstyrelsen att ingripa och ta ansvaret för den katastrofledning som kan behövas i svåra situationer. Den katastrofplanläggning som länsstyrelsen är skyldig att göra enligt brandlagstiftningen kan givetvis utnyttjas även när det inte är fråga om räddningstjänst i brandlagens mening. Sådana katastrofplaner fanns hos länsstyrelserna redan innan skyldigheten enligt brandlagen infördes.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har i en skrivelse den 9 januari 1979 till regeringen lämnat en utförlig redovisning över katastrofberedskapen i länet och de åtgärder som vidtogs för att bemästra den svåra situation som uppkom genom nyårshelgens snöoväder.

Länsstyrelsen framhåller i skrivelsen att länsstyrelsen under många år aktivt verkat för att katastrofplaner för olika situationer och på olika nivåer upprättas inom länet och att resurser ställs till förfogande för denna verksamhet. Hos länsstyrelsen finns sålunda sedan många år tillbaka en mycket omfattande planläggning kallad "planverk katastrof". Denna innehåller uppgifter om den regionala och lokala ledningsorganisationen, materiel och åtgärdskalendrar för olika slag av katastrofer. I planen ingår en allmän katastrofplan för Malmöhus län. Den revideras kontinuerligt. Ett avsnitt i planen reglerar insatser vid stormskador, och det finns också en plan för åtgärder vid elavbrott. Förutom katastrofplanverket har länsstyrelsen specialplaner för olika riskobjekt i länet, t. ex. Barsebäcksverket och vissa miljöfarliga industrier. Länsstyrelsen anordnar övningar enligt planerna och särskild utbildningsverksamhet.

Länsstyrelsen understryker i skrivelsen att erfarenheterna visar att planerna inte kan göras så att alla uppkommande situationer regleras. Vissa improvisationer måste alltid göras. Länsstyrelsen påpekar vidare att den har en särskild sambandscentral med radio och telex, som under snöstormen gjorde det möjligt att snabbt få kontakt med de berörda myndigheterna.

Mitt intryck är att både katastrofledningen och det praktiska genomförandet av olika åtgärder har fungerat bra. Berömvärda insatser har gjorts av länsstyrelsen, andra samhällsorgan, lokalradion och enskilda.

Länsstyrelsen har i skrivelsen nämnt vissa åtgärder som skulle kunna ytterligare effektivisera katastroforganisationen. Dessa frågor – liksom den utvärdering som länsstyrelsen ämnar göra – kommer att övervägas inom regeringskansliet.

En omfattande beredskapsplanläggning finns sålunda hos länsstyrelsen i Malmöhus län. Man har anledning att utgå från att det förhåller sig på likartat sätt i andra län. Jag kommer att följa frågan noga och ta de initiativ som kan behövas.

KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag skall be att få tacka kommunministern för svaret på min fråga.

*Om bättre bered-
skap mot snö-
oväder*

Nyårshelgens snöoväder i Skåne vittnade med all önskvärd tydlighet om hur sårbart vårt teknikberoende samhälle är. Trots allt blev verkningarna av ovädet relativt begränsade. De kunde ha blivit långt värre, om inte en rad lyckliga omständigheter spelade in: telekommunikationerna bröt inte samman, elnätet var till övervägande del intakt, och dubbelhelgen gjorde att de allra flesta var lediga och dessutom att de hade skaffat hem mat för ett par dagar.

Självfallet är det viktigaste nu att lära av det inträffade. En del av svaret på min fråga fick jag redan i förra veckan, då länsstyrelsen i Malmöhus län hade vänligheten skicka mig ett exemplar av stommen till den beredskapsplan för snöoväder som med berömvärd snabbhet färdigställts och sänts till kommunministern. Det är bra att det nu kommer att finnas en beredskapsplan, men även om den förefaller att vara ganska heltäckande skall jag be att få framföra en del synpunkter.

En av de allra viktigaste åtgärderna borde vara att snarast skaffa lokalradion ett reservkraftsaggregat. Bryts eldistributionen, är det endast genom radion man kan nå ut till människorna som nästan alla ju har batterimottagare. Hittills har något anslag till reservaggregat inte beviljats. Detta bör snarast rättas till, oberoende av om det är lokalradiostyrelsen som skall stå för fiolerna eller om det skall betraktas som en beredskapsåtgärd och då vara en sak för länsstyrelsen.

Även andra åtgärder för att förbättra och säkra förbindelserna måste till. Vi kan ta ett exempel: En ambulans som kört fast i snön kan via sin radio meddela detta till sin station. Därifrån måste man ringa den militära sambandscentralen, som via sin radio kan nå exempelvis ett bandfordon i närheten. I det här fallet är man alltså helt beroende av att det permanenta nätet fungerar. Placerar man i förväg ut militära radioapparater på ambulansstationer och andra strategiska ställen, elimineras detta problem. Det behövs emellertid också utbildning i att sköta dessa apparater. På en del större polisstationer finns det sedan gammalt sådana militära radioapparater, men enligt uppgift förekommer det inte längre någon utbildning i handhavandet av dem, och i så fall bör detta rättas till.

Det finns ytterligare ett liknande kommunikationsproblem som är värt att ta upp. Vi går nu successivt över till länsalarmeringscentraler som skall ersätta det gamla 90 000-systemet. För Skånes del innebär det exempelvis att tre 90 000-centraler skall ersättas med en enda LAC, dvs. länsalarmeringscentral. I tätbefolkade områden kan detta medföra risk för överbelastning av telenätet. Erfarenheter från nyårshelgen tyder dess värre på detta.

Slutligen ifrågasätter jag det lämpliga i att statens vägverk trots behovet av rationaliseringar drar in vägstationer i snöutsatta områden, men den frågan har jag tagit upp i ett annat sammanhang.

Jag tackar än en gång för svaret, och jag är särskilt tillfreds med att statsrådet säger sig komma att noga följa frågan och ta de initiativ som behövs även i andra länsstyrelser.

Jag har emellertid två följdfrågor. Dels skulle jag vilja få bekräftat att statsrådet vill följa upp mina synpunkter, även om vissa frågor berör andra

Tisdagen den
16 januari 1979

*Om ytterligare
medel till den
statliga företags-
hälsovården*

departement. Dels vill jag fråga om statsrådet är beredd att stärka länsstyrelsernas resurser när det gäller denna beredskap, trots vad som i budgeten aviserats om minskade medel till länsstyrelserna.

Kommunministern BERTIL HANSSON:

Herr talman! På båda de ställda frågorna kan jag sammanfattningsvis svara följande.

Jag utgår ifrån att jag kommer att möta de konkreta förslag som Knut Wachtmeister har framfört i samband med rapporten från den utvärdering som länsstyrelsen har gjort. Det skulle alltså vara värdefullt om interpellanten direkt till länsstyrelsen förde fram samma synpunkter som här har redovisats. Hela det paket av överväganden och eventuella förslag till åtgärder som berör också det ekonomiska området kommer då att komma med när denna rapport i form av en utvärdering föreligger. De förslag till åtgärder som är behövliga får sedan övervägas i den ordning som är vanlig.

KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag tackar kommunministern för svaret på mina följdfrågor. Naturligtvis skall jag gärna underrätta länsstyrelsen i mitt hemlän om de synpunkter som jag här har framfört. Jag förutsätter givetvis att detta via kommundepartementet kommer andra länsstyrelser till del, så att man kan dra nytta av de erfarenheter som vi har vunnit i Skåne.

Avslutningsvis vill jag bara uttrycka den oro som vår landshövding Nils Hörjel har känt över att medelstildelningen till länsstyrelsen i årets budget är så pass knapp att det uppstår bekymmer då det gäller att klara uppgifterna.

Jag tackar än en gång för svaret på min fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om ytterligare medel till den statliga företagshälsovården

Statsrådet MARIANNE WAHLBERG erhöll ordet för att besvara *Hans Nyhages* (m) den 10 januari anmälda fråga, 1978/79:252, till budget- och ekonomiministern, och anförde:

Herr talman! Hans Nyhage har frågat budget- och ekonomiministern, om han är beredd att medverka till att den statliga företagshälsovården erhåller ytterligare driftmedel för innevarande budgetår.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Hans Nyhage har i sin fråga särskilt omnämnt den lokala statliga hälsocentralen i Borås. Jag vill därför upplysa om att någon framställning till regeringen om en ökning av driftanslagen till hälsocentralen i Borås inte gjorts av den i sådana frågor ansvariga myndigheten, nämligen det regionala

hälsorådet i Göteborg. En eventuell sådan framställning kommer att beredas i sedvanlig ordning.

HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Jag tackar för svaret, samtidigt som jag beklagar att detta i sig inte gav något besked när det gäller det som jag önskar få veta.

Frågan har närmast föränletts av de förhållanden som råder vid den statliga hälsocentralen i Borås men är uppenbarligen relevant också i vad gäller förhållandena vid övriga lokala hälsocentraler i landet.

I Borås nödgas personalen konstatera att den på grund av brist på medel inte kan klara verksamheten på avsett sätt. De anslag som tilldelades vid starten den 1 oktober 1978 har visat sig vara helt otillräckliga. För att kunna skaffa den mest nödvändiga utrustningen har man tvingats använda pengar som varit avsedda för den rena driften av verksamheten. Likväl finns det alltså betydande brister på inventariesidan. Ej heller finns det pengar att bekosta den utbildning av personalen som man anser vara nödvändig och som självfallet bör komma till stånd. Situationen är nu den att det tilldelade anslaget är nästan förbrukat. Man saknar alltså medel att driva verksamheten.

Förhållandena inom den statliga företagshälsovården belyses på ett påtagligt sätt i en artikel i det senaste numret av tidningen Statsanställd, som jag rekommenderar till läsning. I artikeln redovisas situationer liknande den i Borås, och det konstateras att för små anslag tvingar personalen till överksamhet. Detta innebär uppenbarligen ett oerhört slöseri med resurser, eftersom den anställda personalen självfallet skall ha sin avlöning. Vidare måste hyrorna för lokalerna betalas, och viss kostnadskrävande utrustning har anskaffats. Därtill kommer, vilket är nog så väsentligt i sammanhanget, att den statliga företagshälsovården ej kan bedrivas på ett tillfredsställande sätt.

Det är alltså helt nödvändigt att snara åtgärder vidtas dels för att klara direkt akuta situationer, dels också för att ordna verksamhetens utformning på längre sikt. Statsrådet har i sitt svar uteslutande hänvisat till att någon framställan inte har gjorts beträffande Borås, trots att frågan också är aktuell i övriga delar av landet. Personalen i Borås har begärt pengar av det regionala hälsorådet i Göteborg, men erhållit endast en mindre summa som inte alls är tillräcklig. Man har enligt egen uppgift bibringats uppfattningen att pengarna är slut. Så sent som denna dag har ingenting hänt, trots att frågan har aktualiserats på det här sättet. Även om det nu inte kommit någon direkt framställan till departementet vill jag fråga statsrådet, om statsrådet likväl är beredd att medverka till att medel ställs till förfogande, så att verksamheten kan bedrivas på ett tillfredsställande sätt.

Statsrådet MARIANNE WAHLBERG:

Herr talman! Jag är helt ense med herr Nyhage om att det gäller en mycket angelägen del av den statliga personalpolitiken. Företagshälsovården måste ingå som en viktig del i denna. När det gäller den utvecklingen får man väl

Nr 66

Tisdagen den
16 januari 1979

*Om ytterligare
medel till den
statliga företags-
hälsovården*

Tisdagen den
16 januari 1979

*Om ytterligare
medel till den
statliga företags-
hälsovården*

säga att staten under tidigare år inte direkt har gått i spetsen. Under de senaste åren har man dock startat en successiv utbyggnad, som innebär att vi i år har tio nya hälsovårdscentraler och att vi i nästa års budget beräknar att starta ytterligare tio.

Också jag har tagit del av den nämnda artikeln och läst den med mycken eftertanke. Jag hoppas att få närmare informationer i frågan, vilket jag dock inte har hunnit erhålla ännu. En del av vad som sägs i artikeln är förmodligen något överdrivet, men det är helt klart att vi på sikt behöver bygga ut hälsovårdscentralerna. Det pågår f. n. förhandlingar med personalorganisationerna om hela den statliga företagshälsovårdens organisation, och jag hoppas att man därvid kommer fram till lösningar som kan accepteras av parterna, så att vi på sikt kan bygga ut den statliga företagshälsovården till att verkligen bli det som vi väl alla vill att den skall vara.

Beträffande frågan om anslagsäskandet vill jag säga att det faktiskt inte kommit någon framställan till regeringen från Borås. För att ärendet skall kunna behandlas i vanlig ordning måste man nog gå den vägen. Vi förväntar oss därför att man återkommer till oss i frågan.

HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Vi är säkerligen helt överens om det viktiga och värdefulla i att företagshälsovården på det statliga området byggs ut, och det är naturligtvis tacknämligt att man planerar en ytterligare utbyggnad. Men det är lika angeläget att se till att man när man i detta sammanhang startar nya hälsovårdscentraler också förser dem med driftmedel, så att verksamheten kan bedrivas på ett tillfredsställande sätt.

I Borås visade det sig att de anslagna medlen inte räckte vare sig till utrustning eller till drift av verksamheten. Det konstaterades bara helt kallt att pengarna var slut, och då hade inte ens hälften av det budgetår som slutar den 1 juli i år förflutit. Situationen är alltså sådan att man, om man inte erhåller ytterligare medel, kan tvingas att lägga ned verksamheten eller i varje fall i stor omfattning inskränka den, och det kan väl ändå inte vara meningen.

Jag vill därför återigen fråga, om man är så bunden av formaliteterna att man när man nu fått ett ärende aktualiserat ändå inte skulle kunna tänka sig att åtminstone undersöka hur det verkligen ligger till i Boråsregionen, utan att en formell ansökan om ytterligare medel inkommer. Jag är övertygad om att det uppkomna läget mycket enkelt kan rättas till, kanske inom ramen för tillgängliga medel. I Borås har man emellertid fått den uppfattningen att pengarna är slut, och man står där nu inför den mycket besvärliga situationen att man inte anser sig kunna genomföra verksamheten på ett riktigt sätt. Är statsrådet verkligen inte beredd att vidta den nödvändiga åtgärden för att se till att verksamheten kan fullföljas budgetåret ut på ett tillfredsställande sätt?

Statsrådet MARIANNE WAHLBERG:

Herr talman! Den statliga hälsovårdscentralen i Borås har ju nyss startat

och befinner sig i ett inledande skede. Man fick för övrigt anslag för hela 1978 men började inte verksamheten förrän i oktober och kunde då i viss mån ta i anspråk driftmedlen för utrustningen. Vi bedömer dock från fall till fall om det behövs ytterligare tillskott för att verksamheten skall kunna bedrivas. Det är helt klart att det inte skall bli ett stopp när den nu har startat. Vi har naturligtvis redan tagit kontakter och kommer självfallet att göra det i fortsättningen också och anvisa de vägar som finns för att klara av den här situationen.

HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Jag tar detta sista inlägg till intäkt för att verksamheten i Borås kan fortsätta att drivas på det sätt som är avsett och att man alltså kan se den närmaste framtiden an med tillförsikt. Tack.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om de statliga topptjänstemännens löner

Statsrådet MARIANNE WAHLBERG erhöll ordet för att besvara *Karin Nordlanders* (vpk) den 10 januari anmälda fråga, 1978/79:256, och anförde:

Herr talman! Karin Nordlander har frågat mig av vilken anledning 1 200 topptjänstemän skall premieras av staten genom höjda månadslöner och om jag anser att dessa löner står i rimlig proportion till inkomsterna inom LO-kollektivet.

Den 20 oktober 1977 svarade budgetministern på en fråga av Anton Fågelsbo om 1977 års lönehöjningar för högre statstjänstemän. Budgetministern redovisade då att det redan i 1975 års avtal om statstjänstemännens löner gjordes en protokollsanteckning om att man skulle se över chefslönesystemet. Bakgrunden till anteckningen var att parterna ansåg det nödvändigt att få ett mer flexibelt system så att man bättre än dittills kunde konkurrera med de privata och kommunala arbetsgivarna om skickliga chefer. Budgetministern erinrade i sitt svar om att reallönens utveckling för chefstjänstemännen under perioden 1969–1977 visade en reallöneminskning på mellan 30 och 40 %. Budgetministern nämnde också att den högsta löneklassen på den kommunala löneplanen då gav ca 2 000 kr. mer i månaden än den maximala månadslönen som chefslönenämnden då hade beslutat om. Budgetministerns svar redovisade att löneökningen för chefstjänstemännen dels var en konsekvens av tidigare åtaganden från 1975 och ingångna avtal under 1977, dels var nödvändig för att staten också i fortsättningen skall kunna hävda sig i konkurrensen om kvalificerade tjänstemän.

De löneökningar för chefstjänstemännen som parterna nu har blivit överens om har genomförts av samma skäl som 1977 års löneökningar. De kan betraktas som sista steget i överföringen av chefstjänstemännen från ett löneplanssystem till ett mera flexibelt system.

Det råder full enighet mellan parterna om statens självklara intresse att kunna rekrytera och behålla skickliga tjänstemän på viktiga chefsposter. De löneökningar som arbetsmarknadens parter nu blivit ense om får betraktas som en förutsättning härför.

KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Jag tackar statsrådet, inte för svaret, för jag tycker inte att det är ett svar på den konkreta frågan, utan snarare en redogörelse över ett lönesystem.

Svångremspolitik har blivit ett vedertaget begrepp under den borgerliga regeringsperioden. Och det är otvetydigt så att övervägande delen av landets löntagare har drabbats väldigt hårt av regeringens löntagarfientliga politik. En grupp löntagare – visserligen inte så stor grupp men bestående av chefstjänstemän – har tydligen ansett sig särskilt hårt drabbade. De anser att de är underbetalda och att deras löner i förhållande till andra löntagares släpar efter.

I höstas uppvaktades därför löneminister Marianne Wahlberg av representanter för generaldirektörernas intresseorganisation, Generaldirektörsförbundet, som framförde sina ekonomiska bekymmer. Löneöverenskommelsen kom förvånansvärt snabbt om man jämför med de långdragna löneförhandlingar som vi är vana vid mellan arbetsmarknadens parter. Förhandlingarna gav också resultat, och som vanligt var det de högst betalda som fick det största lönepåslaget.

Utän att gå in på det krångliga lönesystem som använts och som alltmer går mot en individuell lönesättning, så framgår att topptjänstemännen fick sin lön höjd med mellan 800 och 1 000 kr. i månaden. De övriga chefstjänstemännen fick nöja sig med mellan 300 och 400 kr. i lönelöft. Enligt pressuppgifter var staten dock beredd att höja med ännu mera – upp till 7 % – men vågade inte göra det efter en del fackliga protester.

Man kan då fråga hur detta stämmer med den solidariska lönepolitiken och med begreppet att vi alla solidariskt skall bära krisens bördor.

I de senaste avtalsrörelserna har det högröstat hävdats från Svenska arbetsgivareföreningen, men även från regeringshåll, att något utrymme för löneförhöjningar inte har funnits. Resultatet av överenskommelsen mellan LO och SAF visar att arbetstagarernas förhandlingsorganisation gav efter för de påtryckningarna. Sedan har det emellertid visat sig att vinstutvecklingen inte alls varit så dålig i många företag. Det framgick också att kommunerna fick en bättre ekonomi på de anställdas bekostnad, vilket skapat andra problem, som jag dock inte skall gå in på i dag.

Medellönen för en industriarbetare ligger i dag på knappt 60 000 kr. per år, och lönen för många löntagare ligger under den summan. Jag vill därför igen fråga statsrådet: Anser statsrådet att löneskillnader på 15 000–20 000 kr. i månaden eller 150 000–200 000 kr. om året är sakligt motiverade?

Statsrådet MARIANNE WAHLBERG:

Herr talman! Det är enligt min mening ganska svårt att göra sådana

jämförelser. Parterna är, som jag nyss har sagt, överens om att det är värdefullt att till viktiga chefsposter kunna rekrytera och behålla skickliga tjänstemän också i den statliga förvaltningen. Men om man skall kunna konkurrera på det sättet måste man ta hänsyn till marknadsmässiga löner. Sedan kan det naturligtvis finnas olika uppfattningar om huruvida detta är lämpligt eller ej, men det sakliga förhållandet är ändå detta. Lönerna har släpat efter med mellan 30 och 50 % på de här områdena. Mot den bakgrunden tycker jag att det knappast är meningsfullt att göra jämförelser med LO-kollektivet i det här sammanhanget.

Den uppvaktning som Karin Nordlander refererade till ägde rum någon gång i oktober. Förhandlingarna hade då för länge sedan inletts – de har pågått sedan april månad. Att uppvaktningen skulle ha påskyndat det hela tror jag inte. Vad generaldirektörerna uppvaktade om var inte lönernas storlek eller någonting i den stilen – det pågick som bekant förhandlingar om den saken, och dem hade jag inte anledning att på något sätt lägga mig i – utan uppvaktningen gällde själva sättet att bestämma chefslönerna. De uppvaktande redovisade sina synpunkter, och detta var allt vad som där hände.

KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Det hävdas i svaret att chefstjänstemännen hade fått en reallönesänkning med 30–40 %. Det stämmer inte; man kan ju inte räkna på det sättet.

Kompensationen för de höga skatterna och marginalbeskattningen är motiveringar som används när högavlönade tjänstemän lägger fram sina lönekrav.

Vänsterpartiet kommunisterna har i alla sammanhang hävdat att det skattesystem vi har och den skattepolitik som bedrivs inte drabbar höginkomsttagare. I stället drabbas låginkomsttagarna. Det är därför som den orättvisa kommunalskatten och mervärdesskatten på livsnödvändiga varor borde sänkas. Om detta kan läsas i alla protokoll från olika debatter i det här huset. Skatten har nämligen inte den utjämnande effekt som övriga partier hävdar.

Nu har vi från riksförsäkringsverkets utredning om skattens utjämnings-effekter fått bekräftelse på att höginkomsttagarnas andel av landets totala inkomster i stort sett är densamma både före och efter skatt. Höginkomsttagare och egenföretagare kan inte bara skydda sig mot inflationen; de kan också tjäna på den – genom att med lån finansiera villor, sommarhus, bilar, båtar och andra kapitalobjekt kan de via avdragen själva bestämma vilken inkomst de skall skatta för. Aftonbladets redovisning i går av en undersökning av hundra personer ger en intressant bild av detta.

Jag skulle vilja veta vilka slutsatser statsrådet drar i det här sammanhanget när det gäller "lönesänkningen".

Statsrådet MARIANNE WAHLBERG:

Herr talman! Jag har inte uppfattat frågan så att vi skulle diskutera

Tisdagen den
16 januari 1979

*Om de statliga
topptjänstemän-
nens löner*

skattepolitik i det här sammanhanget. Det har inte heller ingått i förhandlingsomgångarna att lägga sådana aspekter på lönesättningen.

KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! När man talar om en reallöneminskning kan man väl inte komma ifrån skattebiten. Utan kommentarer vill jag göra en annan jämförelse med andra pressuppgifter som jag tog del av samma vecka som den här frågan gäller och som också rör lönesättning för utfört arbete.

Den 9 januari kunde man i Aftonbladet läsa att av landets 4 000 fångar har 42 % reguljärt arbete i fängelsets regi. Timlönen vid landets anstalter ligger i genomsnitt på 2:90 kr. De som arbetar på ackord kan komma upp till 3:50 genom hårt slit.

Den 10 januari stod det i samtliga tidningar som kommenterade budgetpropositionen att förslag lagts fram om att de som gör sin värnplikt skulle få sin daglön höjd med en krona, eller till 15 kr. om dagen.

Den 11 januari kunde man i flera tidningar läsa att ackordsarbetarna vid L M Ericsson i Katrineholm fått en lönesänkning med upp till 10 kr. i timmen sedan företaget lagt om till elektronisk tillverkning. Sänkta löner och mer monotont jobb var vad många av de 690 arbetarna vid LM:s Katrineholmsfabrik fick betala med när produktionen automatiserades och företagets vinster därmed ökade.

En arbetare säger bl. a.: "Jag förlorade ungefär 1 000 kr. i månaden på den nya tekniken. Nu är jag tillbaka på samma lön som jag hade 1974." Före omläggningen tjänade denne arbetare i genomsnitt 28:50 kr. i timmen, men från augusti 1978 får han 24:15 kr.

Vilka kommentarer har löne ministern till dessa pressuppgifter?

Statsrådet MARIANNE WAHLBERG:

Herr talman! Jag skulle snarast vilja ställa en motfråga till Karin Nordlander: Vilka löner anser Karin Nordlander vara rimliga för att staten skall få de skickliga tjänstemän som jag hoppas att vi är överens om att vi bör ha för att kunna leda den statliga förvaltningen? Att göra jämförelser med t. ex. fångarnas situation förefaller mig faktiskt vara litet svårt i det här sammanhanget.

Parterna har som sagt gemensamt gjort den här löneuppställningen. Jag kan endast hänvisa till att man efter hårda förhandlingar har kommit fram till vad regeringen nu har beslutat.

KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Det är ju inte lönerna i sig som är jämförbara, utan det gäller hur det går till vid lönehöjningar, hur svårt det är i det ena fallet där man sitter månad efter månad och diskuterar tiondelar av procent. Men när det gäller människor som redan förut har höga löner tycks det vara väldigt enkelt.

Vad vi måste utgå från är ändå de levnadsomkostnader som man har, vad man behöver för att över huvud taget kunna leva. Detta borde vara någonting som är rimligt för alla. Det kan ju inte vara nödvändigt att vissa människor

skall ha löner som skiljer sig väldigt mycket från lönerna för människor som står i ett vanligt jobb åtta timmar om dagen och som bara klarar det allra nödvändigaste med sin lön.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om omhändertagande av miljöfarligt avfall

Jordbruksministern ERIC ENLUND erhöll ordet för att besvara *Oswald Söderqvists* (vpk) den 1 december anmälda interpellation, 1978/79:106, och anförde:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat mig dels om jag anser att verkningarna av redan pågående verksamhet i Kvarntorpsområdet i Kumla kommun har undersökts och åtgärdats på ett från miljösynpunkt tillfredsställande sätt, dels om jag kan garantera att den av Svensk Avfallskonvertering AB (SAKAB) planerade anläggningen för omhändertagande av miljöfarligt avfall inte kommer att medföra ytterligare belastning på miljön i Kvarntorpsområdet, dels om jag vill vidta åtgärder som löser problemen.

Inom Kvarntorpsområdet har sedan länge pågått miljöstörande industriell verksamhet. Gamla skifferbrott och den stora askhögen bär tydliga vittnesbörd om den kraftiga miljöpåverkan som gångna tiders verksamhet har åstadkommit inom området. Som bekant ryker det fortfarande från askhögen. F. n. pågår i samråd med länsstyrelsen försök med att minska rökutvecklingen. Försök att anlägga åker eller park i gamla skifferbrott planeras av en arbetsgrupp med företrädare för bl. a. berörda kommuner och länsstyrelsen.

I samband med den fysiska riksplaneringen har länsstyrelsen i Örebro län fört fram Kvarntorpsområdet som ett intresseområde för industriutveckling. Den plan för en sådan utveckling som Kumla kommun nyligen har låtit upprätta förutsätter bl. a. att successiv restaurering av skadade landskapspartier skall ske. För att klarlägga vilka ytterligare miljövårdsinsatser som behöver genomföras har kommunen och länsstyrelsen påbörjat en utredning om och en utvärdering av miljöstörningarna i området.

Utsläppen från de befintliga industriella verksamheterna inom Kvarntorps industriområde har under senare år minskats till följd av föreskrifter som har meddelats i samband med prövning enligt miljöskyddslagen. Ytterligare minskning av utsläppen kan förväntas komma att ske, sedan miljöskyddsprövningen har slutförts av de verksamheter som ännu inte har prövats.

Även om sålunda mycket har gjorts för att förbättra miljösituationen i Kvarntorpsområdet är det enligt min mening angeläget att ytterligare åtgärder vidtas. Jag förutsätter därvid att berörda organ genomför de miljövårdsinsatser som behövs.

SAKAB:s planerade verksamhet för behandling av miljöfarligt avfall har nyligen prövats enligt miljöskyddslagen. Koncessionsnämnden för miljöskydd lämnade sålunda i beslut den 19 december 1978 tillstånd till

Tisdagen den
16 januari 1979

Om omhändertagande av miljöfarligt avfall

verksamheten.

Enligt min mening är det ett starkt miljöpolitiskt riksintresse att en central behandlingsanläggning för miljöfarligt avfall kommer till stånd så snart som möjligt i vårt land. Det torde vara oundvikligt att verksamheten vid en sådan anläggning i likhet med praktiskt taget all annan industriell verksamhet medför en viss belastning på miljön. Den prövning av en miljöfarlig verksamhet som sker enligt miljöskyddslagen syftar till att förhindra att olägenheterna från verksamheten blir större än vad som kan godtas. Koncessionsnämnden har bedömt att SAKAB:s planerade verksamhet i Kvarntorp kan tillåtas. Koncessionsnämndens beslut har överklagats. Regeringen kommer sålunda att ta ställning till den planerade verksamheten i samband med besvärshandlingens avgörande.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret på min interpellation.

Jag noterar att jordbruksministern är överens med mig om att Kvarntorpsområdet är en hårt belastad region när det gäller miljöförstörande verksamhet. Det är synnerligen angeläget att ytterligare åtgärder vidtas för att förbättra situationen. Fortfarande råder det förhållandet att ingen med säkerhet kan säga vad som verkligen händer med miljön i det här området. Säkerheten och kontrollen lämnar också mycket övrigt att önska. Sedan jag skrev min interpellation före jul har detta bekräftats på ett mycket påtagligt sätt. I interpellationen påtalade jag den verksamhet som pågår med att avfallsoljor av olika slag pumpas upp på Kvarntorpshögen, där de sedan får söka sig väg utan att någon med säkerhet vet var de hamnar. Under de gångna helgerna har det inträffat att avfallsdammarna brustit, och mängder av avfallsvatten har strömmat ut i det redan hårt ansträngda vattensystemet. Nu kan det ju sägas att det kanske inte spelar så stor roll om föroreningarna strömmar ut på en gång eller sipprar fram så småningom, men det inträffade visar vilka risker som redan finns och som de ansvariga företagen tydligen inte har varit särskilt intresserade av att bemästra. Det räcker således inte med att, som jordbruksministern gör, förutsätta att berörda organ och företag genomför de åtgärder som behövs – det fordras ålägganden.

Vad beträffar huvudfrågan, SAKAB:s planerade anläggning i Norrortorp, är det så att man från denna anläggning skall släppa ut det avfall som återstår efter de olika processerna i det nämnda vattensystemet. Även om det naturligtvis förutsätts att alla möjliga reningssteg och säkerhetsanordningar skall utbyggas blir det en ökad belastning. Vi vet också av erfarenhet att när en anläggning väl etablerats och driften har kommit i gång är det lätt att miljöhänsyn får vika för framför allt ekonomiska överväganden. Risk för fel i reningssystemen eller utsläpp av misstag kommer också alltid att finnas.

Det är självklart att vi måste ta hand om miljöfarligt avfall någonstans, och det är också självklart att det måste ske under samhällets kontroll i centrala anläggningar. Men det är inte självklart att dessa anläggningar skall placeras i områden där riskerna för förstörelse av miljön redan är stora. En forskare,

professor Rappe i Umeå, har ifrågasatt om inte sådana här anläggningar alltid bör placeras vid kusten just för att en tillräckligt stor recipient skall finnas.

Det är inte någon tillfredsställande tanke att bidra till nedsmutsningen av havet, men av två onda ting väljer man ju helst det minst onda. Jag har ingen som helst anledning att lägga mig i den dragkamp om SAKAB:s anläggning som pågår mellan Kvarntorp och Stora Vika, men ur miljösynpunkt förefaller det senare alternativet mer rimligt.

Jordbruksministern hänvisar till koncessionsnämndens beslut. Andra myndigheter, som statens planverk och naturvårdsverket, är starkt kritiska, och den kritiken har ökat under de senaste månaderna. Med hänvisning till detta och till den forskarrapport som jag nämnde vill jag fråga jordbruksministern ytterligare en gång om han anser att Kvarntorpsområdet är det mest lämpade för SAKAB:s planerade anläggning. Har inte de senaste månadernas debatt och det utsläpp som skedde i Kvarntorp under helgen visat att det som behövs i det området är stora satsningar för att komma till rätta med redan befintliga problem, inte att skapa nya?

ERIK LARSSON (c):

Herr talman! Det är förklarligt om SAKAB:s planerade destruktionsanläggning i Kvarntorpsområdet skapar oro hos den berörda befolkningen. När det sedan i expertuttalanden i ortstidningar påpekas att det vid en sådan här anläggning kan bildas gift av samma slag som vid Seveso och Teckomatorp underbyggs denna oro ännu mer.

Statens naturvårdsverk har i sitt yttrande över koncessionsansökan sagt: Lokaliseringen av en central förbränningsanläggning bör ske till ett område med en större och i övrigt mindre känslig vattenrecipient.

Frommestabäcken, som avvattnar det här området, betecknas redan i dag som länets största avloppsdike. Därifrån rinner vattnet genom Kvismare kanal till Hjälmarens och vidare genom Eskilstunaån till Mälaren. Allmänheten tycker att det i dag är väsentligt att få svar på frågan: Är vi säkra på att avloppet från destruktionsanläggningen inte påverkar det vatten som skall betjäna allmänheten på olika sätt i ett av landets folkrikaste områden?

Från Kvismare kanal sker torra somrar bevattning av grödan i Kvismaredalen. Denna bevattning sker delvis i form av s. k. underifrånbevattning, dvs. man pumpar in vatten från kanalen i dräneringssystemet. Frågan är då: Hur kommer grödor och grundvatten att på sikt påverkas av ett utsläpp från en destruktionsanläggning av den här typen?

Hjälmarens är till ytan Sveriges fjärde största insjö. Den är mycket starkt utnyttjad för fritidsaktiviteter: bad, fritidsfiske och båtsport. Yrkesfiskarna i Hjälmarens producerar i medeltal 400 000 kg högvärdig fisk per år. Dessa yrkesfiskare vet av erfarenhet vad endast en antydning om giftutsläpp betyder i form av köpmotstånd. De är starkt oroad över vad en destruktionsanläggning i Norrtorp kan innebära för deras räkning.

Uttag sker i Hjälmarens för vattenförsörjning av Eskilstuna och Arboga kommuner. Enligt vattendom har Eskilstuna rätt att bruka en vattenmängd

Om omhändertagande av miljöfarligt avfall

av i medeltal 35 000 m³/dygn och Arboga 6 000 m³/dygn. Hur påverkas på sikt dessa vattenuttag av avlopp från en destruktionsanläggning? Mig veterligt har inga undersökningar i den vägen förekommit.

Det är alldeles klart, som jordbruksministern säger, att vi behöver en destruktionsanläggning av den här typen i landet. Det är ett miljökrav, och jag tror att det är fullt klart att alla ställer sig bakom ett sådant förslag. Men enligt naturvårdsverket saknas alternativa lokaliseringsmöjligheter för bedömning av den lämpligaste platsen för en sådan destruktionsanläggning.

Jag vill därför fråga jordbruksministern: Är regeringen beredd att i den fortsatta behandlingen av denna fråga undersöka alternativa möjligheter till lokalisering, i varje fall för den destruktionsverksamhet som kan innebära risk för giftiga utsläpp i luft och vatten?

Jordbruksministern ERIC ENLUND:

Herr talman! Vi tycks vara överens om att det är utomordentligt angeläget att en anläggning för behandling av miljöfarligt avfall kommer till stånd så fort som möjligt. Och vi är väl också överens om att vi bör vidta alla tänkbara restaureringsåtgärder i fråga om de skador som redan skett på miljön i Kvarntorpsområdet.

Beträffande handläggningen av Norrtorpsalternativet kan jag bara hänvisa till att regeringen kommer att ta ställning till detta i samband med prövningen av de besvär som är inlämnade.

I fråga om alternativa förläggningar, som Oswald Söderqvist tar upp, kan jag bara säga att det pågår förhandlingar mellan SAKAB och CEMENTA angående den tekniska lösningen, som skulle gå ut på en förläggning i Stora Vika. När resultatet av de överläggningarna redovisats för regeringen blir det naturligtvis i sista hand regering och riksdag som kommer att ta ställning till de här frågorna.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det låter ju bra, men vad som är sorgligt i det här sammanhanget är att affären fått pågå så länge innan över huvud taget några undersökningar eller utredningar om alternativa lokaliseringar kommit till stånd.

Jag talade förut om statens planverk, som avstyrkt den här lokaliseringen. Verket har mig veterligt för länge sedan – jag tror det var ett år sedan – begärt en utredning just om alternativa förläggningsorter för den här verksamheten. Denna begäran om utredning avslog regeringen i november i fjol. Och det är ju att vara litet sent ute om man nu inför ett pressat tidsschema skall börja undersöka bättre alternativ än Norrtorpsområdet. Jag känner inte till någonting om exempelvis Stora Vika, men vad man kunnat begära är att regeringen hade gått på planverkets förslag och startat en utredning för några månader sedan. Då hade man ändå varit en bit på väg nu. I stället verkar man ha godtagit SAKAB:s propå om att anläggningen skall ligga i Norrtorp. Men företaget eller institutionen som sådan har inte heller redovisat några alternativ eller framlagt några andra möjligheter som man skulle kunna ta

Om omhändertagande av miljöfarligt avfall

ställning och hänsyn till. Och det viktiga i den här frågan är att det dragit ut på tiden alltför länge.

Jag noterar med tillfredsställelse att regeringen överväger frågan och att förhandlingar satts i gång med Cementa. Jag vill upprepa att jag inte har några som helst intressen när det gäller Sörmland eller Närke ur den synpunkten att jag på något sätt skulle vilja förorda och arbeta för en lokalisering hit eller dit, utan jag ser det hela ur ren miljösynpunkt. Det gäller var man kan lägga denna, som jordbruksministern säger, av oss alla som nödvändig ansedda anläggningen så att minsta skadeverkningar uppkommer.

Jag skulle vilja fråga jordbruksministern ytterligare: Om det visar sig att det blir bättre resultat i Stora Vika eller på någon annan plats, är regeringen då villig att ta sakskalet under övervägande och inte låta SAKAB som företag eller statligt verk styra etableringarna?

ERIK LARSSON (c):

Herr talman! Huvudsaken är ju här, som Oswald Söderqvist också var inne på, att vi verkligen kommer fram till bästa möjliga placeringssort för denna destruktion ur miljösynpunkt. Vi behöver en destruktionsanläggning för att klara miljökrav. Men ett krav i det sammanhanget bör ju också vara att destruktionsanläggningen inte i och för sig är miljöstörande mer än nödvändigt, och där är placeringssorten avgörande.

Nu säger jordbruksministern att vissa förhandlingar pågår med exempelvis Stora Vika. Det är bra. Eftersom regeringen nu skall ytterligare pröva den här frågan vill jag i detta sammanhang säga att det som i dag enligt utspädningsfilosofin är ofarligt utsläpp om några år kan betraktas som oacceptabelt. Den trenden har vi haft i miljöfrågorna under det senaste decenniet. Ingen tror väl att forskningen på detta område skulle innebära att vi i dag står vid slutpunkten på den utvecklingen. I de fortsatta undersökningarna kommer ytterligare risker att komma i dagen. Jag önskar bara att regeringen vid den fortsatta behandlingen av denna fråga tar i beaktande denna utveckling på området och kommer med förslag om bästa möjliga placeringssort.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Jordbruksministern ERIC ENLUND:

Herr talman! Enligt statsmakternas beslut har SAKAB fått i uppdrag att uppföra och driva en anläggning för tillvaratagande av miljöfarligt avfall. Vad regeringen nu kommer att göra är att pröva de besvär som kommer att inlämnas med anledning av koncessionsnämndens beslut beträffande Norrtorp.

När överläggningarna som SAKAB f. n. för med Cementa är slutförda kommer de också att redovisas för regeringen. Det är först då som vi kan ta ställning till förslagen.

Överläggningen var härmed slutad.

Tisdagen den
16 januari 1979

*Om möjlighet för
enskilda skogsägare
att förvärva skog
från Billerud-
Uddeholm AB*

§ 7 Om möjlighet för enskilda skogsägare att förvärva skog från Billerud-Uddeholm AB

Jordbruksministern ERIC ENLUND erhöll ordet för att besvara *Karl-Eric Norrbys* (c) den 6 december anmälda interpellation, 1978/79:108, och anförde:

Herr talman! Karl-Eric Norrby har frågat mig om jag, i likhet med förre jordbruksministern Anders Dahlgren, är beredd att medverka till att enskilda skogsägare får möjligheter att förvärva tillskottsskog från Billerud-Uddeholm AB:s skogsinnehav samt om jag är beredd att ställa medel till förfogande för finansieringen av köpen.

Dåvarande regeringen uppdrog i juni 1978 åt lantbruksstyrelsen att inom en ram av 200 milj. kr. ta upp överläggningar om förvärv av mark som av olika skogsföretag bjuds ut till försäljning. Den förvärvade marken skall i första hand tillföras bestående lantbruk eller användas för byte med andra skogsägare.

Regeringen har den 14 december 1978 gett lantbruksstyrelsen ett begärt bemyndigande att inom en ram av 200 milj. kr. teckna bindande avtal med skogsföretag om förvärv i enlighet med nyssnämnda uppdrag.

Regeringen har vidare i propositionen med förslag om tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 föreslagit att för ändamålet 200 milj. kr. ställs till lantbruksstyrelsens förfogande som en rörlig kredit i riksgäldskontoret intill utgången av år 1981.

Lantbruksstyrelsen och Billerud-Uddeholm AB har nyligen träffat avtal som innebär att styrelsen köper ca 15 000 ha åker- och skogsmark. Köpesumman är 56 milj. kr. Försäljningen omfattar s. k. arronderingsskiften och berör ca 350 fastigheter.

Lantbruksstyrelsen avser att uppdra åt lantbruksnämnderna i de fyra län som berörs att vidta erforderliga åtgärder för att den förvärvade marken skall kunna försäljas så snart riksdagen fattat beslut om den rörliga krediten.

KARL-ERIC NORRBY (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på interpellationen.

Svaret innehåller såvitt jag har kunnat se inga nyheter utöver vad man kunnat läsa i tidningarna om ärendets utveckling. Jag tänker då på regeringsbeslutet av den 14 december samt på den i slutet av året framlagda tilläggsbudgeten. Men jag vill uttrycka min tillfredsställelse över att jordbruksministern helt har följt upp den föregående regeringens åtgärder i frågan.

En av anledningarna till min interpellation var den reaktion, bl. a. från fackligt håll, som den här saken väckte. Ett överförande av skogsmark från Billerud-Uddeholms skogsinnehav till enskilda ägare kunde, enligt vad de fackliga organisationerna befarade, medföra arbetslöshet för deras medlemmar. En bidragande orsak till dessa farhågor var kanske de stora ekonomiska svårigheter som Billerud-Uddeholm AB senare har hamnat i. Rykten gick om

Tisdagen den
16 januari 1979

*Om möjlighet för
enskilda skogsägare
att förvärva skog
från Billerud-
Uddeholm AB*

skogsförsäljningar av en helt annan storleksordning än vad som var aktuellt i första omgången.

Jag har, herr talman, svårt att förstå invändningarna mot den här affären, som enligt träffad övrensommelse omfattar ca 15 000 ha.

För det första rör det sig endast om någon procent av bolagets skogsinnehav, och de skogsskiften som är aktuella är i de flesta fall sådana som har dålig arrondering och som därför bedöms ge svag lönsamhet. En försäljning eller en sammanläggning kan, som jag ser det, ge gynnsamma resultat och tillför dessutom bolaget ett värdefullt kapitaltillskott.

För det andra har jag svårt att tro att ett överförande av någon procent skogsmark från ett bolag till enskilda ägare skall komma att medföra arbetslöshet bland skogsarbetarna. Under förutsättning att de olika ägarna sköter sina skogar så som skogsvårdslagen föreskriver kan det väl inte vara någon skillnad på arbetsåtgång mellan olika ägarkategorier. Om det skulle vara någon skillnad, borde det vara till bolagens nackdel, då deras högmekaniserade skogsbruk medför minskad arbetsåtgång.

Av ca 60 miljoner arbetstimmar i skogsbruket utfördes 1976 ca hälften av enskilda skogsägare i egen skog. Dessa enskilda skogsägare, bosatta och verksamma i bygden, är en tillgång som man bör slå vakt om. Det bör därför ligga i samhällets intresse att ge dem tillgång till arbete och inkomst genom att ge dem möjligheter att förstärka brukningsdelarna med tillskottsskog.

Ytterligare skäl, t. ex. skatteskal, skulle kunna anföras för att överföra skogsmark i enskild ägo.

Jag tycker att allt talar för att det är en riktig åtgärd som jordbruksministern här har föreslagit. Jag vill fråga jordbruksministern om han avser att återkomma med förslag till ytterligare åtgärder om så skulle visa sig nödvändigt. Jag tänker då i första hand på köparnas möjligheter att finansiera köpen. Möjligheterna att bl. a. erhålla garantilån behöver, som jag ser det, ses över. Det är redan i dag svårt med finansieringen av investeringarna inom jordbruket. I övrigt ber jag att få tacka för svaret.

Jordbruksministern ERIC ENLUND:

Herr talman! Det är riktigt som Karl-Eric Norrby påpekar att det förslag som här har framlagts inte innebär någon förändring i förhållande till det uppdrag som i somras gavs av trepartiregeringen till lantbruksstyrelsen.

Frågan om beloppets storlek kommer självfallet att behandlas här i riksdagen i samband med att tilläggsbudget II behandlas. Så mycket är emellertid klart att för den affär som vi här diskuterar har lantbruksstyrelsen medel tillgängliga.

Överläggningen var härmed slutad.

Tisdagen den
16 januari 1979

*Om värmeisolering
av fritidshus*

§ 8 Om värmeisolering av fritidshus

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBO erhöll ordet för att besvara *Ove Karlssons* (s) den 10 januari anmälda fråga, 1978/79:247, och anförde:

Herr talman! Ove Karlsson har frågat mig om jag är beredd att medverka till att sådana normer för isolering av fritidshus utarbetas att de motsvarar kraven på nyproducerade permanentbostäder.

Den fråga som Ove Karlsson har väckt har betydelse för energihushållningen i vår bebyggelse, även om denna betydelse inte skall överdrivas. På regeringens uppdrag har statens planverk utrett behovet av särskilda föreskrifter för energihushållning i fritidshus. Resultatet av utredningen har redovisats i rapporten *Energi-hushållning i fritidshus*, som planverket överlämnade till regeringen i slutet av förra året.

När rapporten har remissbehandlats kommer regeringen att ta ställning till frågan om energihushållning i fritidshus. Jag är inte beredd att nu föregripa detta ställningstagande.

OVE KARLSSON (s):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret på frågan, samtidigt som jag verkligen beklagar att statsrådet i dag endast givit ett till intet förpliktande svar.

En större del av de fritidshus som uppförs i fjällområdena används större delen av året, framför allt under eldningssäsongen. Då anser jag att krav måste ställas på isolering som av permanentbostad. Jag menar att det är mycket angeläget och naturligt att alla byggnader skall utföras så, att de möjliggör en god värmehushållning.

I statens planverks rapport *Energi-hushållning i fritidshus*, som statsrådet hänvisar till, anges som exempel på slag av byggnader som bör omfattas av de högre energihushållningskraven "fritidshus som byggs – ofta i grupp – för uthyrning och därmed även kommer att utnyttjas under en stor del av året". Nu tycker jag att man bättre borde klarlägga det här och höja kraven genom att kräva att hus som uppförs inom område, där uthyrning i större omfattning förekommer eller kan väntas förekomma, liksom hus som kan förväntas användas under eldningssäsongen skall värmeisoleras som permanentbostad.

Vid bedömning av vilka krav som skall ställas på värmeisolering bör läget i förhållande till aktivitetsområden – skidliftar, badplatser, fiskevatten etc. – beaktas. Vidare bör den sanitära standarden vara vägledande, eftersom man kan förvänta sig ett mera intensivt utnyttjande om den sanitära standarden är hög och vice versa.

Av planverkets rapport framgår att elförbrukningen i samtliga fritidshus i södra Norrland och norra Svealand skulle uppgå till 1,9 MWh per hus och år i genomsnitt. Enligt en uppgift från Malungs elverk skulle förbrukningen för fritidshus i de södra fjällområdena, dvs. Sälenfjällen, vara 12 MWh per hus och år, och noteringar på 40 MWh per hus och år förekommer. 20 MWh per hus och år är vanligt i hus som uppförts under senare år och inom områden

med hög standard.

Med de här siffrorna som bakgrund kan det inte vara något tvivel om att det är nationalekonomiskt riktigt att ställa krav på att också fritidshus skall vara ordentligt isolerade. Därför bör man kunna fråga statsrådet, om hon är beredd att medverka till att lokala initiativ som tas av byggnadsnämnderna i avvaktan på att ytterligare centrala direktiv kommer kan få sanktion, om de överklagas.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 66

Tisdagen den
16 januari 1979

Om rätten att äga lägenhet i flerfamiljshus

§ 9 Om rätten att äga lägenhet i flerfamiljshus

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBE erhöll ordet för att besvara *Staffan Burenstam Linders* (m) den 5 december anmälda interpellation, 1978/79:107, och anförde:

Herr talman! Staffan Burenstam Linder har frågat mig

1. om snara initiativ syftande till att möjliggöra direkt ägande även av lägenheter i flerbostadshus kan väntas,

2. i vilka former det utredningsarbete som civilutskottet talade om förra våren har bedrivits och hur jag avser att ge parlamentarisk insyn i arbetet,

3. när utredningsarbetet beräknas vara slutfört och i vilken form resultatet av utredningsarbetet skall offentliggöras och remissbehandlas.

Staffan Burenstam Linder har i sin interpellation åberopat ett uttalande (CU 1977/78:34 s. 2) från förra våren av civilutskottet om att den dåvarande regeringen, enligt vad utskottet hade erfarit, avsåg att inom regeringens kansli låta utarbeta en kunskapsöversikt över frågan om äganderätt till enskilda lägenheter i flerbostadshus. Översikten avsågs innehålla:

1. en genomgång av de fastighetsrättsliga problem som hänger samman med institutet äganderätt i flerbostadshus,

2. en bedömning av de samhällsekonomiska och privatekonomiska effekterna av ett äganderättsinstitut i flerbostadshus varvid eventuella effekter för drift- och underhållskostnader som kan följa av förändrade besittningsformer skulle uppmärksammas,

3. en belysning av de bostadssociala effekterna av institutet äganderätt,

4. en bedömning av i vilken utsträckning den nuvarande kombinationen av låne- och skatteregler ger en tillfredsställande neutralitet mellan de olika besittningsformerna i vad gäller kapitalutgifterna i boendet och eventuell värdestegring,

5. en redovisning av erfarenheter från länder som i dag har institutet äganderätt i flerbostadshus.

Arbetet med den av förra regeringen utlovade kunskapsöversikten har påbörjats inom de departement som berörs av frågan, och ett preliminärt underlag för regeringens överväganden bör kunna föreligga till sommaren. Då räknar jag också med att det skall vara möjligt att ange i vilka former och i vilken takt ett eventuellt fortsatt arbete skall bedrivas.

*Om rätten att äga
lägenhet i flerfa-
miljshus*

Jag vill i sammanhanget också nämna att det även inom andra områden pågår arbete som har betydelse när det gäller att bedöma behovet och lämpligheten av att föra in institutet äganderätt till lägenheter i flerbostadshus. Jag tänker bl. a. på de nyligen tillkallade kommittéerna om underhåll av hyres- och bostadsrättsfastigheter (Bo 1978:05), om ökad användning av bostadsrätt inom bostadsbeståndet (Bo 1978:06) och om real beskattning av räntor och kapitalinkomster, m. m. (B 1978:07).

STAFFAN BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Friggebo för svaret på den interpellation jag ställt.

Den viktigaste delen av mina frågor i den interpellationen var i vad mån folkpartiregeringen för sin del planerar några "snara initiativ" för att sprida ägandet av lägenheter i flerfamiljshus. Jag förstår av svaret att några "snara" initiativ blir det under alla förhållanden inte. Jag förstår också att det är högst oklart i vad mån det i en framtid alls blir några initiativ. Utredningsmaskineriet skall först mala alldeles väldigt. Från moderat sida kommer vi därför att ta initiativ i riksdagen för att försöka få fart på dessa beslut.

De andra partiernas passivitet är beklaglig. Hur man kan ordna sin bostad är en betydelsefull fråga för familjen. Hur bostadsägandet utformas är också en viktig fråga för samhällsekonomin. Att vi från moderat sida vill möjliggöra för dem som nu hyr att i stället äga sin lägenhet finns det flera motiv för.

För det första: Det ger ökad *valfrihet*. Många finner att de hellre vill äga sin bostad än att vara "gäst" i den. Att öka valfriheten är något vi moderater tycker är bra.

För det andra: Äger man sin bostad har man större *inflytande* på den. Det är märkvärdigt att när politiker talar om vidgat medbestämmande gäller det inte så ofta medbestämmande för de enskilda människorna i den egna tillvaron, t. ex. vad gäller bostäder. Ändå är det här som medbestämmande är som viktigast, och det är här var och en av oss har större förutsättningar att utöva ett bättre inflytande än andra. Jag är t. ex. övertygad om att hyresgäster som kunnat se underhållet av bostadsbeståndet eftersättas anser att detta är tokigt. De skulle inte ha fattat sådana beslut om de själva ägt sin bostad.

Låt mig citera Nils Lundgren i en tidningsartikel i Veckans Affärer den 20 oktober 1977: "Eftersom hyresgästerna än i dag står utanför det ekonomiska beslutsfattandet om sina bostäder har emellertid protest mot hyreshöjningar förblivit den enda aktiviteten. En förnedrande situation." Jag undrar om inte fru Friggebo egentligen tycker det också.

För det tredje: Äger man sin bostad finns det möjlighet att *sänka boendekostnaden*. Det finns flera anledningar till att det är möjligt. Äger man sin bostad vårdar man den antagligen bättre. Onödigt slitage och förstörelse utgör en stigande kostnad i hyreslägenheterna. Vidare får man på ett helt annat sätt möjlighet och intresse att hålla nere de mycket viktiga uppvärmningskostnaderna. Man kan också själv sköta en del av fastighetsförvaltningen i stället för att helt förlita sig på allt dyrare servicepersonal.

För det fjärde: Bättre vård av bostäderna ger också *större trivsel* i själva

*Om rätten att äga
lägenhet i flerfa-
miljshus*

bostadsområdet. Obehagliga förhållanden råder i många flerfamiljshus, och inte ens stora volymer av tal om "kollektivt gemenskap" rår på detta. Ägde man i större utsträckning sin bostad fick alla ett större eget intresse av god vård, och den gemensamma trivseln skulle därmed också bli förbättrad.

Inom det s. k. allmännyttiga bostadsbeståndet råder grava missförhållanden. Dessa företag är mer eller mindre på ruinens brant och stöds av skattemedel. I stället för att fortsätta allt djupare in i denna återvändsgränd vore det bra att försöka minska problemen genom att låta de boende så långt möjligt överta sina lägenheter.

Herr talman! Det är svårt att förstå de andra partiernas passivitet vad gäller att försöka privatisera bostadsbeståndet med tanke på de stora fördelar som finns att hämta. Det har gjorts gällande av t. ex. Nils Lundgren och signaturen NES i Dagens Nyheter att en förklaring kan vara att organisationerna på detta område fungerar mera för sin egen välfärd än för de boendes. SABO, Riksbyggen och hyresgäströrelsen och med dem allierade parter har alldeles särskilda egenintressen och är effektiva påtryckare. Men jag kan inte tro att fru Friggebo på sådana grunder förhåller sig passiv när det gäller att öka valfrihet och förbättra ekonomi och trivsel i boendet. Jag beklagar att statsrådet inte visar större aktivitet på det här området.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Den här frågan är av sådan vikt och betydelse att den sannerligen förtjänar att diskuteras. Statsrådet Friggebo har inte i sitt svar egentligen gett några besked som kan föra diskussionen väsentligt framåt.

Grundläggande för en social bostadspolitik är att de boende i flerbostads-
husområdena har ett verkligt inflytande över sina boendeförhållanden, över förvaltning och service. Kraven på ökat boendeinflytande har som bekant ställts med allt större skärpa under senare år.

Dessa krav tar fasta på flera led i boendet. Det gäller utformning av och påverkan på den inre boendemiljön, gemensamma utrymmen, service och förvaltning. Vidare har kraven gällt planering och produktion av bostaden och bostadsområden, där det särskilt uppmärksammats att de blivande hyresgästernas möjligheter till inflytande och medbestämmande över utformningen av kommande bebyggelse är otillräckliga. Kritiken mot begränsade och otillräckliga möjligheter för hyresgästerna att bestämma över sina egna boendeförhållanden gäller även i samband med bostadsanering, såväl vid ombyggnad som vid rivning och nybyggnad.

Från borgerligt håll har kraven på boendeinflytande, boendedemokrati, mötts med förslag om att föra över hyresrättslägenheter till bostadsrätter. Det är riktigt att den som äger sin bostad eller som bor med bostadsrätt i dag har ett inflytande över sin bostad och sin boendemiljö, medan den som bor med hyresrätt har mycket litet eller inget inflytande. Men det vore en kapitulation och felaktig utgångspunkt att hävda det privata, individuella ägandet av bostaden som en avgörande förutsättning för inflytande och boendedemokrati. Det viktigaste är vilka medel som de boende har till sitt förfogande för att *kollektivt* kunna bestämma över sin boendemiljö.

*Om rätten att äga
lägenhet i flerfa-
miljshus*

För att man ytterst skall kunna förverkliga kravet på boendedemokrati måste andra reformer på bostadspolitikens område genomföras än de som herr Burenstam Linder bl. a. här har förespråkat. Det gäller t. ex. att effektivt motverka privat vinstjakt, ägande och spekulation på bostadsmarknaden och i stället göra bostaden till en social rättighet.

F. n. ger bostadsrätten det bästa inflytandet för de boende. Men hyresrätten som upplåtelseform behöver inte avskaffas eller utbytas för att man skall kunna utveckla boendedemokratin. Den förvaltningsform som tillämpas i bostadskooperationen bör kunna kombineras med ett kommunalt ägande.

Vissa erfarenheter från försöksverksamhet med boendeinflytande visar att det är möjligt att inom de allmännyttiga företagens ram med bibehållen central förvaltning och administration ge hyresgästerna ett visst ansvar för förvaltningen av sitt hus eller kvarter. Det gäller den yttre miljön och gemensamma utrymmen liksom vissa underhållsåtgärder i lägenheterna. Men fortfarande är inflytandet, som jag har sagt, för de boende starkt begränsat.

I saneringsprocessen finns ett visst mått av boendeinflytande, men erfarenheterna av detta visar att ett enat hyresgästkollektiv kan nå vissa framgångar när det gäller att bestämma över planlösningar, utformning och standard vid en ombyggnad. Men den rätt till hyresgästinflytande över saneringen som finns i bostadssaneringslagen är fortfarande beroende av fastighetsägarens godtycke – rätten att besluta om själva saneringen ligger i allt väsentligt hos fastighetsägaren. Och vid rivning och nybyggnad finns över huvud taget ingen lagstadgad rätt till inflytande för hyresgästerna.

Herr talman! En successiv övergång till andra former för förvaltning av hyreshusen med ökat inflytande för de boende kan motverka privatisering och stimulera till gemensamma aktiviteter. Flerbostadshusens möjligheter till kollektivt boende kan därigenom tas till vara på ett bättre sätt. Det ger större möjligheter att ta sig an de bostadshus som redan finns, att fylla dem med liv och ge dem ett bättre innehåll.

Ett verkligt boendeinflytande kan på längre sikt inte uppnås med ett bibehållande av privatägda hyreshus. En fördjupad och långt gående boendedemokrati blir möjlig först genom att den privata äganderätten till hyreshus upphävs. Husen måste överföras i kommunal ägo och ställas under förvaltning av hyresgästkollektivet. Den försöksverksamhet, de ramavtal och de överenskommelser som finns mellan de allmännyttiga bostadsföretagen och hyresgästföreningarna på en del orter i landet har visat att det är en möjlig och framkomlig väg när det gäller att öka boendeinflytandet.

Det är ytterst angeläget att motverka den borgerliga offensiven som bl. a. föreslår överförande av delar av hyreshusbeståndet till bostadsrätter. En utveckling i den riktningen skulle innebära att bostadsmarknaden i allt högre grad skulle präglas av privatisering, segregering och spekulation. Därför måste alla sådana åtgärder motverkas och förhindras – i hyresgästernas, de boendes, intressen.

Herr talman! Utgångspunkten för diskussionen om olika upplåtelseformer måste enligt min mening vara hur man skall klara inflytandet i boendet och hur det skall kunna organiseras och uppnås under bostadssocialt acceptabla former. Det är också utgångspunkten för de tre utredningar som regeringen under det senaste året har tillsatt och som redovisas i mitt interpellations-svar.

Underhållsfonder kan öka inflytandet för hyresgästerna. Omvandling av hyreslägenheter till bostadsrätt ökar också inflytandet. Utredningen om real beskattning av räntor och kapitalinkomster m. m. rör den ekonomiska rättvisan, främst mellan långgivare och låntagare men också mellan olika upplåtelseformer.

Varje argument för ägarlägenheter som tar sin utgångspunkt i lagfartsmöjligheter för lägenheter och användandet av lägenheter som kreditunderlag hör inte hemma i en bostadspolitisk debatt. Att tro att ägandet i sig skulle lösa svåra sociala problem i vissa av våra bostadsområden torde Staffan Burenstam Linder vara ganska ensam om – han antyder detta i sin interpellation.

Vad är det för fel, Staffan Burenstam Linder, på bostadsrätten när det gäller inflytande och ansvar? Under alla förhållanden måste någon form av kollektivt ägarskap och beslutsfattande till för de gemensamma anordningarna, vare sig det är fråga om ett direkt ägande eller ett kollektivt ägande.

Alla de fördelar med ägarlägenheter som Staffan Burenstam Linder tog fram ges också med bostadsrättens form. Det måste alltså vara någonting annat som Staffan Burenstam Linder är ute efter, och jag vill därför ta upp ett påstående som Staffan Burenstam Linder gör i sin interpellation och som han också antydde i sitt anförande. Han säger att boende med äganderätt till lägenheter i flerbostadshus skulle bli billigare för samhället än det nuvarande hyreshusboendet. Detta är en av de centrala frågor som skall belysas i det fortsatta arbetet med kunskapsöversikten, men det är alldeles klart att en allmän övergång till äganderättsinstitut i flerbostadshus skulle medföra ett betydande skattebortfall för samhället och då främst för staten. Ett sådant skattebortfall kan beräknas medföra betydligt större kostnader för staten än vad som f. n. är fallet när det gäller hyresbostäder.

Vad är det som gör att exempelvis en bostadsrättsfastighet med s. k. strimlade lån har ett marknadsvärde som överstiger värdet av en hyresfastighet med 50–100 %? Jo, självfallet det förmånliga stöd som skattesubventionen utgör. Räntebidragen – det generella stöd som i dag utgår från statens sida – till hyreshus kostar ca 1,5 miljarder. Med ägandelägenheter och villavillkor, som ju moderaterna vill ha, torde skattesubventionen uppgå till storleksordningen 2,5 miljarder. Och då har man ändå inte tagit hänsyn till den framtida belåningen av exempelvis inflationsvinster.

Jag menar att det behövs en hyfsning av den här debatten, och då kommer den kunskapsöversikt som vi nu jobbar fram väl till pass. Syftet med översikten är just att få fram mer kunskap, inte att ta fram förslag om införande av ägarlägenheter. Detta är skillnaden mellan kunskapsöversikten

Tisdagen den
16 januari 1979

*Om rätten att äga
lägenhet i flerfa-
miljshus*

och exempelvis utredningen om bostadsrätt, som har till uppgift att ta fram förslag om hur antalet bostadsrätter skall kunna ökas under bostadssocialt acceptabla former.

Men jag vill hålla med Staffan Burenstam Linder om ett av hans påståenden, nämligen att det finns organisationer och politiska partier som i dag för debatten om exempelvis boendeinflytande mindre utifrån bostadspolitiska mål och mer med hänsyn till i dag redan etablerade organisationsstrukturer. I det socialdemokratiska bostadsprogrammet sägs det bl. a. att man skall öka boendeinflytandet, och detta skall då läggas fast i samverkan mellan socialdemokraterna och hyresgäströrelsen. Men i programmet finns inget konkret förslag till hur man skall kunna gå vidare för att lösa just den viktiga bostadspolitiska frågan om boendeinflytandet.

STAFFAN BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Enligt vad fru Friggebo sade är den centrala frågan hur man skall klara inflytandet när det gäller boendet. Det är alldeles riktigt. Den frågan är *en* mycket viktig fråga. Och inflytandet är förvisso avsevärt mycket större om man äger sin bostad än om man t. ex. är hyresgäst i ett hus som ägs av ett allmännyttigt företag, så fru Friggebos iakttagelse i det avseendet borde redan den ha lett henne till en betydligt mera positiv inställning till de förslag som jag har framfört. Men det var inga positiva förslag från fru Friggebos sida. Såvitt jag förstår var det en lista på argument som skulle visa att det är en tokig idé att göra det möjligt för de många människorna att i valfrihetens namn äga en egen bostad. Fru Friggebo sade att det var bara moderaterna som ville det här. Jag vet inte om man blir döv, om man sitter länge i bostadsdepartementet, men för min del har jag förstått att det förs en ganska omfattande debatt långt utanför moderaternas kretsar när det gäller fördelarna med detta system. Jag har, herr talman, inte haft den minsta svårighet att i debatten höra socialdemokrater framföra sådana här tankar. Inte heller har jag haft någon svårighet att tidigare studera även folkpartistiska motioner som haft det här syftet. Jag har inte heller haft någon svårighet att se att civilutskottet för några år sedan föreslog riksdagen just detta. Sedan gick man emellertid vid voteringen i kammaren mot förslaget.

Så det är alldeles klart att den här inställningen tyvärr inte är något som vi moderater har privilegium på – åtminstone inte inom det svenska folket. Om fru Friggebo får driva de mycket negativa uppfattningar som hon här har givit uttryck för kan det kanske komma att bli så, att vi blir de enda som framför de här tankarna. I så fall skall vi göra det med stor glädje, fru Friggebo. Därför förstår jag inte heller talet om att ägarlägenheter inte hör hemma i bostadsdebatten. Jag har fattat det så, att de under den senaste tiden i allra högsta grad har hört hemma i bostadsdebatten.

Nu menar fru Friggebo att allt vad som kan göras med ägarlägenheter kan lika väl åstadkommas inom ramen för en vidgad bostadsrätt. Jag tror inte att detta stämmer. Många människor i Stockholmsområdet, som vill skaffa sig en bostadsrätt och som märker att det är avsevärda kostnader förenade med detta – man får lov att köpa bostadsrätten – finner snart att det är svårt att

belåna bostadsrätten på samma sätt som ett eget hus. Därför tycker de inte alls att det är samma sak.

Vidare tror jag att det i själva fastighetslagstiftningen finns en hel del institut, t. ex. beträffande expropriation, som i olika former ger bättre skydd för den enskilde vid äganderätt än när det bara finns en bostadsrätt.

Sedan tror jag att detta att folk gärna vill äga sin egen bostad i sig självt är ett argument för att det kan vara fördelaktigt jämfört med en ren bostadsrätt. Alldeles bortsett från de ekonomiska överväganden som fru Friggebo kom med som en förklaring till varför folk vill ha äganderätt, tror jag att det finns goda motiv till varför folk föredrar ett direkt eget ägande framför en bostadsrätt. Det är i sig självt ett bra argument. Vore det nu så, herr talman, att man kunde uppnå allting med bostadsrätt, och det är fru Friggebos huvudargument, måste det innebära att folkpartiet fr. o. m. nu driver idén att småhus med direkt ägande – 35 000 om året – inte längre skall byggas. Det är mer eller mindre asocialt att tänka sig detta. Enskilt ägande hör inte hemma i bostadsdebatten, utan det skall vara bostadsrätt. Är detta folkpartiets nya linje, så är det bra om det blir klargjort.

Låt oss sedan ett ögonblick se på ekonomin. Fru Friggebo menade ju att jag hade några andra och dolda motiv till varför jag ville försvara ägarlägenheter. Det skulle vara så oerhört fördelaktigt för de enskilda människorna på grund av skatteregler och annat att ha detta system. Av de olika utredningarna och alla skrivelser har jag förstått att man genom gynnsammare ränteregler har försökt att neutralisera boendekostnaden vid olika typer av boendeformer. Jag tycker mig t. o. m. ha läst artiklar av fru Friggebo, där det görs gällande att denna skillnad väsentligen är utjämnad. Jag var därför förvånad över hennes påpekande. Alldeles särskilt var jag förvånad över att det sades att detta skulle vara alldeles för dyrt för samhället. Det skulle nämligen vara kostsamt, framför allt för staten, att vidga möjligheterna till avdrag.

Jag har svårt att förstå det resonemanget. De stora räntesubventionerna kostar mycket pengar liksom också vanvården av det allmännyttiga bostadsbeståndet. Det innebär dessutom att staten får lov att ingripa med subventioner av olika slag. Adderar man alla dessa olika kostnader, finner man snarast att det system som jag föreslår är bättre.

TORÉ CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag vill först säga, med anledning av att diskussionen nu också har kommit att omfatta småhusbyggandet och -ägandet, att gemensamt för det ökade småhusbyggandet och omvandlingen av hyreslägenheter till bostadsrättslägenheter är ett ökat inslag av privat ägande. Detta skall enligt de borgerliga ge hyresgästerna lägre kostnader, bättre miljö och inflytande över den egna bostadssituationen. Ytligt sett kan det förefalla vara riktigt i vad gäller kostnaderna, men orsakerna till det är bl. a. å ena sidan skatteförmåner för småhusägandet och för andelslägenheter och å andra sidan de ökade kostnaderna för de allmännyttiga bostadsföretagen, som bl. a. har tagit ett socialt ansvar. Det är alltså fråga om skillnader som inte främst har sin grund i reella kostnader.

*Om rätten att äga
lägenhet i flerfa-
miljshus*

Vi har från vpk:s sida i riksdagen och i olika sammanhang fört fram krav på en ny bostadspolitik, som bl. a. skulle innebära lägre hyror för hyresgästerna och också större inflytande för dessa. Jag är överens med statsrådet Friggebo på en del punkter. Det gäller uppfattningen att ägandet i sig inte löser några problem, hennes värderingar då det gäller skattebortfall vid ökat ägande och hennes kritik i vad det gäller de s. k. strimlade länen.

Statsrådet Friggebo framhåller vidare att olika politiska partier diskuterar boendeinflytandet men säger väldigt litet om hur det konkret skall utformas. För att jag inte som vpk:are skall hamna i samma fälla vill jag bara erinra om några av de konkreta förslag som vpk tidigare och också i år har upprepat i dessa sammanhang.

Vi har pekat på att vad som behövs bl. a. är planering av bostadsbebyggelse tillsammans med dem som kommer att bo i denna och deras organisationer.

Det behövs i det sammanhanget en förhandlingsskyldighet för fastighetsägarna när det gäller alla förändringar i boendeförhållandena. Det behövs en rätt för hyresgästerna att ta del av fastighetsägarnas räkenskaper, skyldighet för fastighetsägarna att i samband med förhandlingar genomföra de utredningar som hyresgästerna begär och vetorätt för hyresgästerna mot privata fastighetsägares förvärv av hyreshus. Vidare skall de berörda hyresgästerna kollektivt ha ett avgörande inflytande över utformning, förändring och förvaltning av bostäderna och närmiljön. De kommunala planerna för bostadsbyggande och sanering måste utarbetas under aktiv medverkan av och i samförstånd med områdets hyresgäster. Vid sanering skall alla hyresgäster ha kvarboenderätt eller återflyttningsrätt till i första hand samma lägenhet, i andra hand samma hus och i sista hand samma kvarter eller bostadsområde. Man måste också ha ett hyresgästveto mot fastighetsäggande, ombyggnad och rivning.

Vi har också från vpk i många sammanhang mera konkret angivit under vilka former och på vilket sätt detta skulle kunna lösas. Låt mig i detta sammanhang bara upprepa att jag tror att det är möjligt att klara detta inom ramen för den verksamhet som bedrivs på detta område – då det gäller ökat boendeinflytande – av hyresgäströrelsen, i samråd och i samarbete och efter avtal och överenskommelser med de allmännyttiga bostadsföretagen.

Går det inte, får man överväga andra möjligheter för att åstadkomma vad som är så väsentligt, nämligen ett reellt och avgörande inflytande för hyresgästerna.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBÖ:

Herr talman! Staffan Burenstam Linder ville missförstå vad jag sade i mitt anförande. Han hade inte förstått speciellt mycket av poängen med det, och han sade att det inte fanns några som helst positiva förslag i det.

Mitt anförande visade tvärtom att det tagits flera initiativ som verkligen är positiva förslag för att utöka boendeinflytandet. Men man måste också se vilka effekter de tekniska förslag som läggs fram ger. Jag skall gärna medge, och det är jag inte ensam om i mitt parti – folkpartiets landsmöte har

dessutom uttalat sig för det – att jag inte har någonting emot ett direkt ägande. Men i avvaktan på att vi får sådana ekonomiska villkor att vi kan upprätthålla jämvikten mellan de olika upplåtelseformerna – vi utgår nämligen från att det fortsättningsvis också kommer att finnas hyresbostäder kvar – är vi inte beredda att ta aktiva steg för att genomföra ett ägarlägenhetssystem.

Jag har inte sagt att debatten om ägarlägenheter inte hör hemma i den bostadspolitiska debatten. Jag tycker det är bra att vi har den här debatten. Men vad jag sade var att de argument som har sin utgångspunkt i de frågor som rör lagfartsmöjlighet för lägenheterna och möjligheter till belåning av lägenheter inte hör hemma i den bostadspolitiska debatten.

Staffan Burenstam Linder refererar till något som civilutskottet skulle ha gjort för några år sedan. Det var närmare bestämt 1976, då lagutskottets majoritet begärde en utredning om ägarlägenheter. Men utgångspunkten låg just i de här frågorna, nämligen hur man tekniskt skulle kunna lösa frågan om lagfart m. m. Man tog inte med den andra biten, om hur det i ett större bostadspolitiskt sammanhang hänger ihop.

Jag tycker att vi skall fortsätta att bygga många småhus med äganderätt. Det är alldeles riktigt att vi har en relativt god jämvikt mellan de olika upplåtelseformerna när det gäller de ekonomiska villkoren och kostnaderna, just när lägenheterna och fastigheterna är nybyggda. Men det är frågan om vad som händer sedan som är det intressanta. Frågan är alltså här om vi skall föra in ett nytt stort bestånd av lägenheter under de ekonomiska villkor som i dag gäller för de olika upplåtelseformerna, utan att vi vet vad det har för privatekonomiska konsekvenser i första hand, men också vad det har för samhällsekonomiska konsekvenser.

Staffan Burenstam Linder säger att han inte förstår att det skall bli dyrare för samhället. Jag pekade på några siffror, som visserligen är mycket överslagsmässigt framräknade, men det är alldeles uppenbart att det behövs väsentligt ökad kunskap, innan man över huvud taget kan ta några vidare steg i denna fråga.

Sedan antyder Staffan Burenstam Linder att jag skulle ha sagt att systemet är synnerligen fördelaktigt för de enskilda människorna på grund av möjligheterna till avdragsrätt och annat. Det har jag *inte* sagt. Det stora statliga stöd som skattesubventionerna innebär driver tvärtom upp priserna på lägenheterna, och därmed får de boende inte ut effekterna av det här goda statliga stödet.

Till Tore Claesson vill jag säga att det är alldeles utmärkt att man i hyresrättens form fortsätter med de olika försök till boendeinflytande som redan finns. Vi har också lagt fram utredningsförslag om hur man skall kunna medverka till ett ökat ansvar och därmed också till ett ökat inflytande över t. ex. underhållsfrågorna. Där tror jag det är viktigt att få en koppling mellan ansvaret och inflytandet. När det gäller hyresrätten har det gått mycket långsamt att nå fram till ett ökat boendeinflytande. Men det är samtidigt viktigt att konstatera att det finns människor som vill bo med hyresrätt och att de då också naturligtvis skall ha möjlighet att göra detta i framtiden. De skall också kunna få del av det ökade inflytandet, men de kommer naturligtvis

Tisdagen den
16 januari 1979

*Om rätten att äga
lägenhet i flerfa-
miljshus*

aldrig att kunna få samma inflytande som gäller exempelvis i bostadsrättens form.

STAFFAN BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Fru Friggebo är mycket orolig över följderna av att, som hon säger, lägga ett nytt stort bestånd av bostäder under det system som gäller för småhus. Men i nästa andetag säger hon att det är mycket bra att det byggs mycket småhus varje år. Jag förstår då inte hur fru Friggebo kan undgå att vara sömnlös på nätterna vid tanken på att det byggs småhus, vilket innebär att ett stort antal familjer, som tidigare inte har tillhört den här boendekategorin, nu kommer in i den boendeformen. Jag kan inte anse att hennes resonemang går ihop. Är det så att fru Friggebo tror att fördelarna med att bo i villa eller småhus är stora – t. o. m. så stora att man inte vågar utsträcka dem till riktigt många människor? I så fall tycker jag det är ett mycket cyniskt resonemang som har presterats här i kammaren. Det är antingen cyniskt, herr talman, eller helt obegripligt.

Obegripligt är det också att fru Friggebo anser att kravet på övergång till ett system som innebär ägarlägenheter – dvs. att man kräver ett system som fru Friggebo säger skulle ge lagfart till skillnad mot system med bara bostadsrätt – inte hör hemma i bostadsdebatten. Det var faktiskt vad fru Friggebo sade nyss. Jag kanske har missförstått henne, men det beror i så fall på att det svar jag fick på interpellationen var så totalt intetsägande och att alla argument så att säga har kommit sedan. Men jag tror inte att jag missförstod fru Friggebo, utan att det klart sades ifrån att man inte skulle gå över till ett system där det gällde just att få lagfart, eftersom ett sådant system inte hörde hemma här. Detta är ju helt obegripligt. Det måste innebära att det i den här debatten egentligen icke finns några giltiga argument för att man skall bygga småhus med lagfart. Därav måste följa att man i en bostadsdebatt egentligen bara kan tala om småhusbyggande med bostadsrätt.

Jag är glad över att folkpartiets landsmöte har konstaterat att folkpartiet inte har någonting emot enskilt ägande av bostäder. Det är dock, med förlov sagt, en synnerligen passiv formulering, som landsmötet tydligen har antagit.

Låt mig erkänna, fru Friggebo, att övergång till ägarlägenheter i större skala förvisso inte skulle kunna lösa alla bostadspolitiska problem. Jag tror däremot att de skulle kunna lösa en del problem på det sociala området. Jag tror t. ex. att om de enskilda ägarna av lägenheterna har större intresse av att vårda desamma, så innebär det också en bättre trivsel i bostadsområdet, och därmed tror jag att vissa sociala problem lättare skulle kunna undanröjas där.

Jag är den förste att erkänna att *alla* problem löser man inte med någon enda åtgärd, så jag tror inte att bostadsdepartementet skulle kunna försvinna bara för att man gick över till det här systemet – det skulle säkert finnas en hel del uppgifter kvar – men jag tror att uppgifterna skulle underlättas. Som det sagts i debatten här – inte bara från moderat håll – kan man förvänta sig att de människor som äger sin bostad är skickligare när det gäller att öva inflytande där än vad politiker och organisationsfolk är. Om denna iakttagelse är riktigt

skulle det innebära att arbetsuppgifterna även för bostadsdepartementet något skulle minska. Men det kanske inte är den största fördelen. Den stora fördelen är att det gagnar de enskilda människorna och att man får en samhällsekonomiskt avsevärt bättre lösning av de stora bostadsfrågorna.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! I den här diskussionen om vad som tidigare hänt beträffande utredningskrav när det gäller ägarlägenheter och den behandling som gjordes 1976 vill jag bara erinra om att riksdagen i det sammanhanget uppmärksammades bl. a. på att bostadsutredningen i sitt slutbetänkande, där frågan hade behandlats mycket utförligt och där ingen av partiernas representanter reserverat sig, inte fann anledning att överväga eller att påkalla ytterligare utredning om införande av äganderätt av den typ av lägenheter som vi här diskuterar.

Jag ville säga det därför att i samband med detta mycket ingående och omfattande arbete som bostadsutredningarna utförde var alla överens om att det inte fanns någon särskild anledning att påkalla en speciell utredning med sikte på att man skulle få den här typen av ägarlägenheter. När förslaget om utredning år 1976 så att säga föll i riksdagen, så tror jag att det var mycket mot bakgrund av det som statsrådet Friggebo också har berört, nämligen att det då handlade om att man skulle utreda frågan om hur den ägda lägenheten skulle kunna utnyttjas som kreditunderlag, dvs. i direkt spekulationssyfte. Riksdagen var klok nog att avslå förslaget om en sådan utredning, och jag hoppas att en kommande riksdag skall vara klok nog att avslå förslag som skulle innebära en ökad segregation på bostadsmarknaden och ett ökat utrymme för spekulation.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBE:

Herr talman! Staffan Burenstam Linder fortsätter att missförstå mig. Vad jag sagt är alltså att förslag som syftar till att man med ägarlägenheter skall kunna utnyttja lagfartsmöjligheter och använda lägenheterna som kreditunderlag hör inte hemma i den bostadspolitiska debatten.

Så något om småhusen. Det är ju inte alldeles problemfritt i dag för människor att skaffa sig ett småhus. Vi vet exempelvis att skillnaden mellan lånen och det begärda priset är väldigt stor. Människor måste antingen betala höga egna insatser eller också låna till mellanskillnaden, vilket i dag är svårt i banker. Man har i stället ett system med säljarreverser. Jag tror att det är problematiskt och bekymmersamt för många människor.

Det är bl. a. sådana problem som man måste hitta lösningar på innan man för in ett stort befintligt bestånd i det ekonomiska system som vi har i dag. Nu har vi gällande regler för äganderätt och vi bygger småhus med äganderätt. Det finns ingen anledning att förhindra att man fortsätter att bygga småhus i lika stor omfattning som vi har gjort under de senaste åren.

Man bör alltså noggrant överväga hur det skall vara möjligt för alla människor att få ett hyfsat boende, innan man tar ett sådant stort steg. Här behövs uppenbarligen mycket mer kunskap. Jag tycker att bl. a. Staffan

Nr 66

Tisdagen den
16 januari 1979

*Om rätten att äga
lägenhet i flerfa-
miljshus*

*Om produktions-
kostnaderna för
flerfamiljshus i
glesbygdskommuner*

Burenstam Linders yttrande om att han inte förstår att det exempelvis skulle bli ganska stora kostnader för samhället med ett sådant här system visar att det behövs väldigt mycket upplysning, innan man kan ta några som helst vidare steg.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om produktionskostnaderna för flerfamiljshus i glesbygdskommuner

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBE erhöll ordet för att besvara *Sven Lindbergs* (s) den 7 december anmälda interpellation, 1978/79:109, och anförde:

Herr talman! Sven Lindberg har frågat mig om regeringen har uppmärksammat de stora problem som de mindre glesbygdskommunerna drabbats av i form av mycket höga överkostnader i samband med lånefinansiering av bostadshus och om regeringen avser att vidta åtgärder som snabbt kan leda till att nämnda överkostnader kan nedbringas.

Kostnadsutvecklingen har under år 1978 varit gynnsammare än under år 1977. Samtidigt har regeringen vidtagit flera åtgärder för att förbättra belåningen och därigenom minska de s. k. överkostnaderna. Fr. o. m. år 1978 har regeringen omprövat den s. k. tidskoefficienten varannan månad. För projekt som påbörjats efter den 1 september 1978 höjdes det s. k. grundbeloppet i syfte att sänka överkostnaderna och därmed minska behovet av dyra topplån. Denna höjning motiverades inte av kostnadsutvecklingen. Regeringen gav därför samtidigt bostadsstyrelsen i uppdrag att med skärpt uppmärksamhet följa kostnadsutvecklingen.

I enlighet med vad jag anmälde för riksdagen i proposition om riktlinjer för ansvarsfördelning inom bostadsförsörjningen m. m. har bostadsstyrelsen med ikraftträdande den 1 januari 1979 fastställt nya ortskoefficienter. De nya ortskoefficienterna är avsedda att vara bättre anpassade till regionala kostnadsskillnader, främst i fråga om frakter och löner. Regeringen har som en följd av det nya systemet med ortskoefficienter beslutat att ändra också tidskoefficienten från samma datum. Samtidigt har bostadsstyrelsen beslutat om lånetillägg för små flerbostadshusprojekt i vissa glesbygdskommuner.

Svaret på *Sven Lindbergs* frågor är alltså att regeringen är medveten om de kostnadsproblem som finns vid bostadsbyggande i vissa glesbygdskommuner och att regeringen vidtagit åtgärder som syftar till att minska dessa problem.

SVEN LINDBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka bostadsministern för svaret på min interpellation.

Jag noterar med tillfredsställelse att regeringen är medveten om de kostnadsproblem som finns i samband med bostadsbyggandet i vissa

*Om produktions-
kostnaderna för
flerfamiljshus i
glesbygdskommuner*

glesbygdskommuner. Dess värre kan jag inte säga att jag är nöjd med omfattningen av de åtgärder som regeringen vidtagit för att lösa problemen. Jag skall dock erkänna att de vidtagna åtgärder som bostadsministern redovisar är ett steg i rätt riktning, men de är långt ifrån tillräckliga.

Bakgrunden till min interpellation är att flera av de små glesbygdskommunerna i nuläget drabbas av så fruktansvärda överkostnader vid byggandet av flerfamiljshus att det krävs mycket kraftiga kommunala subventioner av bostadsbyggandet, om man skall få ner hyrorna på en vettig nivå. Trots de av bostadsministern redovisade åtgärderna är överkostnaderna fortfarande så höga att kommunerna inte klarar av dem. Flera planerade projekt för flerfamiljshus riskerar därför att stoppas.

Hur dessa överkostnader uppstår har jag redovisat i interpellationen, och jag tror knappast att det råder några delade meningar mellan statsrådet och mig om orsakerna.

Jag måste tyvärr säga till statsrådet Friggebo: Det är ingen framgångsrik bostadspolitik de borgerliga regeringarna har fört, när vi t. o. m. i ett glesbygds-län som Jämtland har bostadsbrist.

Bostadsbristen gör sig framför allt gällande för lägenheter med hyres- och bostadsrätter. Detta drabbar främst ungdomar, ensamstående med eller utan barn samt pensionärer. Det drabbar de grupper som står oss närmast och som främst behöver samhällets stöd både när det gäller att anskaffa bostäder och hålla kostnaderna på en sådan nivå att de har råd att bo.

En statistik som insamlats av länsavdelningen i Jämtlands län påvisar stora överkostnader i alla kommuner utom Östersund. Vi vet också att liknande problem finns i kommuner i andra glesbygds-län. Stora kommunala subventioner har varit nödvändiga för att få ned boendekostnaden till en rimlig nivå.

Men vad som inte framgår av statistiken är bl. a. följande:

Flera kommuner har avstått från att bygga flerfamiljshus när överkostnaderna har varit så höga som de varit.

Man har valt att bygga radhus i försäljningssyfte i stället för att bygga flerfamiljshus. Vissa kategorier människor – ensamstående, ekonomiskt svaga osv. – kan inte hjälpas på detta sätt.

Sänkt standard i form av försämrade utemiljö m. m. plus kommunala subventioner har fått ned bostadskostnaderna så att bostadslån erhållits och boendekostnaderna kommit på en rimlig nivå.

Det är inte rimligt att dessa grupper, som framför allt behöver samhällets stöd, skall tvingas nöja sig med en sämre utemiljö och standardförsämringar i övrigt. Det rimmar illa med vår strävan att åstadkomma jämlikhet i boendet. Det är lika orimligt att vissa kommuner, som redan förut har ett hårt skattetryck och är ekonomiskt svaga, skall vara tvungna att subventionera hyrorna i den höga utsträckning som det här blir fråga om.

Situationen med de höga överkostnaderna har ytterligare negativa effekter. Med tanke på möjligheterna till en framgångsrik regionalpolitik är den tecknade bakgrunden utomordentligt allvarlig. Vi arbetar med att ständigt förbättra vår regionalpolitik. Bl. a. har sysselsättningsutredningen lagt fram

Tisdagen den
16 januari 1979

*Om produktions-
kostnaderna för
flerfamiljshus i
glesbygdskommuner*

förslag om en avsevärd förstärkning av politiska stödåtgärder. Men kan vi inte lösa bostadsproblemen i glesbygdernas tätorter är regionalpolitiska stödåtgärder i alla former meningslösa.

Små kommuner i Norrland kan i vårt samhällssystem inte av egen kraft anskaffa sysselsättning. Därför är det samhällets oavvisliga skyldighet – speciellt i utflyttningskommuner – att anskaffa bostäder. Utflyttningen får inte förorsakas av bostadsbrist.

Den sysselsättningsplanering en kommun bör bedriva för att jämnt sysselsätta sin byggarbetskraft rubbas högst avsevärt om planerade flerfamiljshus stoppas. Det gör sig särskilt gällande i vårt län, där vi f. n. har den största arbetslösheten bland byggnadsarbetarna. Den är nu inte mindre än drygt 15 %. Och vad värre är, prognoserna för den närmaste framtiden är ändå sämre.

Nu säger bostadsministern i svaret på mina frågor att regeringen är medveten om dessa kostnadsproblem och att regeringen vidtagit åtgärder som syftar till att minska dem.

Jag medger gärna att de vidtagna åtgärderna minskar problemen, men jag måste tyvärr tillägga att åtgärderna i många fall inte är tillräckliga för att lösa dem.

Jag är medveten om att bostadsministern inte kan gå in och diskutera enskilda, konkreta fall. Låt mig ändå ta ett sådant exempel, som visar dels den effekt regeringens åtgärder har, dels att effekten är otillräcklig.

Det gäller ett projekt i min egen hemkommun Ragunda. Innan regeringen vidtog de redovisade åtgärderna skulle vi vid konkurrensupphandling av ett väl genomfört projekt ha fått överkostnader på 33 %. Sedan orts- och tidskoefficienterna ändrats och beslutet om lånetillägg tillkommit har överkostnaderna sjunkit till 23 %. Redan 23 % överkostnader är oacceptabelt. Märk väl att dessa siffror på intet sätt är unika för detta projekt. Det är dess värre en vanlig bild där projekten är små och transportavstånden långa.

Effekten blir i det återopade fallet att om projektet skall komma till stånd så måste kommunen av den beräknade kostnaden på 3 292 000 kr. gå in med en egeninsats av 758 000 kr.

Vad får det då för effekt för hyresgästerna om hela kostnaden skall tas ut över hyran? Vid hyresrätt skulle det fördyra boendekostnaderna med ca 500 kr. i månaden. Vid äganderätt och vid individuell belåning av egen insats går samhället in och subventionerar denna summa med ca 300 kr.

Slutsatsen måste bli: Oavsett vad bostadsministern anser sig ha gjort är det inte tillräckligt.

Om vi skall komma till rätta med dessa problem måste tillägglånegivningen utvidgas och fördjupas och kapitalkostnaderna reduceras så att de motsvarar äganderätt. Taket på tillägglånegivningen måste höjas, och en bättre individuell behovsprövning borde kunna öppnas.

Om detta inte sker kommer den borgerliga politiken att omöjliggöra ett socialt nödvändigt bostadsbyggande med förödande effekter för glesbygder som följd.

*Om produktions-
kostnaderna för
flerfamiljshus i
glesbygdskommuner*

Jag ber därför att få fråga bostadsministern om hon är beredd att göra ytterligare insatser för att underlätta bostadsbyggandet i våra glesbygder, t. ex. genom att kraftigt höja taket för tilläggslånegivningen och skapa förutsättningar för en bättre individuell behovsprövning.

Låt mig slutligen beröra vad jag betraktar som ett olycksfall i arbetet med ändringen av Orts- och tidskoefficienterna. När det gäller byggande av småhus har ändringarna för gränskommunerna i Jämtland mot Norge fått en klar försämring på grund av en sänkning av ortskoefficienten med flera enheter. Tännäs i Härjedalen har fått en stor försämring. Låt mig ge exempel.

För en villa på 125 kvadratmeters bostadsyta, ett plan utan källare, fyra rum och kök med garage, krävdes i gränskommunerna mot Norge före ändringen 30 300 kr. i egen insats. Efter förändringen har den stigit med 11 400 kr. till 41 700 kr. Om vi däremot håller oss till Tännäs så var den egna insatsen före ändringen 30 300 kr. men steg med 26 600 kr. till 56 900 kr. Det är helt oacceptabla höjningar, och vi kräver helt enkelt från vårt län att en justering sker så att den egna insatsen kommer ner till en rimlig nivå. Min fråga blir därför om bostadsministern är beredd att medverka till att en sådan justering sker.

YNGVE NYQUIST (s):

Herr talman! Oavsett om det är fråga om små eller stora glesbygdskommuner, så är den här problematiken lika stor.

Det är intressanta fakta som Sven Lindberg här redovisat. Och man kan väl säga att det är två förhållanden som har väsentlig betydelse.

Det ena gäller avståndsfaktorn och samordningen – hur en entreprenör kan klara materialtransporterna. Det andra gäller små projekt. Jag vet att Riksbyggen och BPA har räknat på detta och kommit fram till att de små projekten på ett mycket betydande sätt fördyrar husbyggandet. Entreprenören skall ju i alla fall ta dit bodar och i förekommande fall kranar, och det kan vara fråga om långa vägar.

I mitt hemlän har det varit fråga om att bygga flerfamiljshus i de avlägsnare delarna av Älvdalens kommun och Malungs kommun. Idredelen av Älvdalens kommun har en sulfidmalmsgruva, och det har gällt att bygga ett flerfamiljshus där. Det är då fråga om ett litet antal lägenheter, men de behövs för gruvarbetare och för folk som jobbar i turistnäringen. Avståndet från centralorten Älvdalen till Idre är 15 mil. Det är alltså den väg en entreprenör skall skjutsa sitt folk om entreprenören hör hemma i Älvdalen. Hör vederbörande hemma i Mora tillkommer ytterligare 4 mil.

Statsrådet säger att de nya ortskoefficienterna skulle vara bättre anpassade till de regionala kostnadsskillnaderna. De regionala kostnadsskillnaderna konstitueras då av frakter och löner. I vad jag skulle vilja kalla nollzonen i Kopparbergs län är ortskoefficienten 0,99. I Malung och Älvdalen är den 1,04. Det är alltså fem enheter som skiljer. Jag menar att detta är helt otillräckligt för att klara de problem som avstånden innebär. Entreprenörerna är inte intresserade av sådana här projekt och i den mån de över huvud taget lämnar

Tisdagen den
16 januari 1979

*Om produktions-
kostnaderna för
flerfamiljshus i
glesbygdskommuner*

ett anbud, blir det högre än det borde bli – de tycker att det är svårt att administrera ärenden av det här slaget.

Även om ortskoefficienterna skulle vara anpassade så att full rättvisa rådde när det gällde belåningen, så skulle helt lika projekt i exempelvis Idre och Falun, om man räknar den senare kommunen som nollzon, te sig olika när hyran skall betalas. De högre lån som man kan få i den avlägsnare delen av länet skall ju ändå betalas.

Statsrådet säger att regeringen har vidtagit åtgärder som syftar till att minska dessa problem. Jag hoppas i alla fall att det inte är slut med de åtgärderna i och med detta. Jag finner de hittills vidtagna åtgärderna helt otillräckliga och efterlyser vad som ytterligare kan företas.

Vad man skall hitta på kan naturligtvis diskuteras. En gång hade vi här i landet ett slags tilläggs lån, där man hade ett visst belopp per kvadratmeter lägenhetsyta om man byggde på dyrare platser än vad som kunde betraktas som nollzon. Det här beloppet kapitaliserades med en låg procentsats. Summan blev ett ränte- och amorteringsfritt tilläggs lån. Det var förvisso krångligt att räkna ut det här, men det åstadkom i alla fall en viss utjämning av hyrorna mellan från byggkostnadssynpunkt billigare och dyrare orter, och det var ju ändå det som var meningen.

Som förhållandena nu är hindrar det här – precis som interpellanten sade – de unga familjerna och de övriga kategorier han räknade upp från att bo i dessa bygder. Och det hindrar en inflyttning till dessa kommuner. Det är naturligtvis också av ondo. Det hjälper inte till att få den föryngring av befolkningsnumerären som så väl behövs i våra glesbygdskommuner, där i varje fall ett och annat arbetstillfälle uppenbarar sig, som jag skildrade när det gäller Älvdalens kommun.

Jag finner alltså att det statsrådet här har redovisat är otillfredsställande och jag hoppas att det så småningom kommer någon form av tillägg syftande till förbättring.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBÖ:

Herr talman! En del av de åtgärder som jag här redovisade har sin utgångspunkt i en anmälan till riksdagen i en proposition förra våren. Riksdagen godtog då riktlinjerna för uppläggningsen av ändringen av ortskoefficienterna. Utgångspunkten var att det i huvudsak var skillnader i löne- och fraktkostnaderna som åstadkom skillnader i produktionskostnaderna. Efter en ingående och noggrann utredning inom bostadsstyrelsen har ortskoefficienterna ändrats med hänsyn tagen till dessa faktorer. Därtill redovisade jag att det finns problem med att glesbygdskommunerna ofta måste bygga ganska små projekt, eftersom efterfrågan inte är så stor att man kan få ett underlag för större projekt.

Såvitt jag förstod tog Yngve Nyquist i sitt anförande över huvud taget inte upp det extra tillägg som man i vissa glesbygdskommuner kan få för små flerfamiljshus. Malungs kommun och Älvdalens kommun tillhör de kommuner där det finns möjligheter för länsbostadsnämnden att ge ett extra tillägg på upp till tio enheter, vilket motsvarar ungefär 10 %.

Om produktionskostnaderna för flerfamiljshus i glesbygdskommuner

Sven Lindberg var inne på de förändringar som hade ägt rum för en kommun i Jämtlands län. Det är klart att om man tidigare har haft diskussioner om att det har varit orättvisor mellan olika orter och vill avskaffa dem uppkommer frågan: Skall man alltid förändra till det bättre? Det har vi inte ansett vara möjligt att göra i det här fallet. Och det har skett förändringar i framför allt de södra länen som är betydligt större än de som Sven Lindberg redovisade. Det gäller framför allt tätortsområdena, som tidigare hade ganska höga ortskoefficienter. De hade tidigare också höga produktionskostnader – det var utgångspunkten för ortskoefficienternas fastställande. Där har man nu gjort en nedjustering och en rimligare anpassning till omlandet. Jag är inte beredd att gå ifrån den princip som vi nu har använt, dvs. att försöka hitta en jämviktsnivå mellan de olika regionerna, de olika kommunerna, utan att utgå från att varje kommun skall få en förbättring.

SVEN LINDBERG (s):

Herr talman! Om jag får börja med den sista frågeställningen, så låt mig till Birgit Friggebo säga att det är helt naturligt att sådana här justeringar kan slå både uppåt och nedåt. Men det enormt tvära kast som det är fråga om när det gäller Tännäs kan knappast vara sakligt motiverat eller acceptabelt. Vi har inte lyckats förstå varför justeringen har blivit så enormt stor just för Tännäsområdet. Jag skulle vara glad om Birgit Friggebo ville ge det löftet att man skall se över detta en gång till, för det måste vara motiverat att justera upp koefficienten igen.

När det gäller principfrågan i det här sammanhanget tycker jag att just tilläggslånen är en möjlighet som bör prövas ytterligare. Beträffande vad som redan gjorts och vad som återstår skulle man kunna travestera Albert Engström, som hade som motto för tidningen Strix: Tål intet ont i världen, men var glad åt allt som är gott. Vi är glada åt de justeringar som har skett, men de är – som jag sade tidigare – långt ifrån tillräckliga. Fortfarande kvarstår stora problem, som naturligtvis varierar väldigt mycket i olika kommuner, beroende på avstånd osv. Om vi ser t. ex. på Gäddede i Jämtlands län, som har 27 mil till Östersjökusten, där byggnadsmaterialet i regel skall hämtas, och långt till närmaste byggnadsfirma som kan ta ett projekt där uppe, är det en självklarhet att kostnaderna blir mycket stora där. De blir naturligtvis betydligt lägre där avståndet rör sig om 10 mil. Därför bör det finnas möjlighet att behövspröva mellan olika kommuner.

Det här är åtgärder som behöver vidtas mycket snabbt. Det exempel som jag visade på från Ragunda kommun måste ändå göra klart för var och en, att problemen trots justeringen är nästan oöverkomliga för kommunerna. Vi kan inte fortsätta att hålla ett lågt bostadsbyggande och därmed skapa bostadsbrist i de här kommunerna bara därför att vi inte förmår lösa problemen.

Birgit Friggebo gav inget löfte om att hon skulle vara beredd att ta den här frågan under omprövning, och jag ber därför att få upprepa: Tycker bostadsministern att det är berättigat att fortsätta att göra förbättringar och följa utvecklingen på det här området?

Tisdagen den
16 januari 1979

*Om produktions-
kostnaderna för
flerfamiljshus i
glesbygdskommuner*

YNGVE NYQUIST (s):

Herr talman! Fru bostadsministern gjorde mig uppmärksam på att hon hade ytterligare ett ess i klänningsärmen. Men även om man nu har förändrat ortskoefficienten och även om det finns en möjlighet att lägga till maximalt 10 enheter, tycker jag att det utöver de här essen kanske kunde ha behövts en joker.

I Jämtlands län hade man tidigare i noll-zonen 1,08, men de nordvästra delarna av länet inkl. Härjedalen hade ortskoefficienten 1,20. Då var det alltså 12 enheter emellan. Nu har man förändrat det hela så, att ortskoefficienten i noll-zonen, om jag är rätt underrättad, är 1,04 och i de övriga delarna 1,10. Det skiljer alltså 6 enheter. Läger man då till möjligheten av maximalt 10 enheter, blir det alltså 16 enheter mot 12. Det var allt, fru bostadsministern. Då finns det verkligen skäl att titta en gång till på om det inte finns möjligheter att förändra systemet, framför allt så att inte besvärligheterna med de dyra bostadslånen skall fortsätta i en högre hyra, som ju löper år efter år efter byggnadstiden.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBO:

Herr talman! I det nya systemet ingår också att bostadsstyrelsen vartannat år skall göra en total översyn av alla ortskoefficienter. Den regeln fanns inte tidigare, utan det gjordes förändringar litet till och från, kanske litet grand beroende på vilken kommun som uppvaktade bostadsstyrelsen. Men nu kommer man att vartannat år göra en total genomgång, och därmed uppstår en regelmässighet i översynen av de här frågorna.

Jag vet egentligen inte vad jag skall säga till Yngve Nyquist. Han börjar från en viss ortskoefficient, som han tilldelats. Då jag säger att han fått 10 % till kommer han tillbaka och tycker att det var bra men vill ha ytterligare lite till. Man vill alltid ha lite till. Men man måste besluta att stanna på en viss nivå. Alla blir inte nöjda.

Låt mig beträffande Ragundaexemplet säga att det är väldigt svårt att föra en debatt utifrån ett enda enskilt projekt. En dålig anbudssituation eller något liknande kan göra att vissa projekt får höga överkostnader.

Låt mig peka på att det finns byggmaterialindustri i Östersund – en trähusindustri – som levererar material ned till kusten, exempelvis till Gävleborg. Där visar det sig att man mycket väl klarar att ta material från Östersund och ändå kan bygga till kostnader under pantvärdet. Detta är mer komplicerat än att bara säga att vi har en situation som över lag medför överkostnader.

Yngve Nyquist gjorde i sitt senaste anförande också jämförelser av hur utfallet blivit mellan olika regioner. Det är klart att skillnaderna har minskat i vissa avseenden. Det är helt naturligt. Vi har ju fått en större utjämning, exempelvis när det gäller lönerna, ute i landet. Det tar sig uttryck i att ortskoefficienterna i vissa avseenden har sammanjämkats så att de närmast sig varandra.

SVEN LINDBERG (s):

Herr talman! Jag ger gärna statsrådet rätt i att man inte kan diskutera det här problemet utifrån ett enda enskilt konkret exempel, som Ragundafallet. Jag skulle ha kunnat räkna upp många fler exempel, men jag tog bara ett. Vore det bara i det fallet man fått orimliga överkostnader skulle vi vara tvungna att söka orsakerna på annat håll. Men nu visar det sig att man får de här problemen så snart det rör sig om små projekt och långa transportavstånd.

Detta beror bl. a. mycket på att entreprenadfirmorna i de små kommunerna mer eller mindre har försvunnit. Byggmästarna är inriktade på småhus. När det blir fråga om flerfamiljshus har de inte tillräckliga resurser. Byggnadsentreprenörer får hämtas från långt håll vilket innebär transport av personal, bodar, kranar m. m. Detta gör att kostnaderna stiger i höjden.

Jag håller gärna med om att man inte utifrån ett enskilt projekt kan diskutera ständiga ändringar av ortskoefficienten. Man måste hitta något annat än det byråkratiska system som gör detta så trögt och orörligt. Vi måste ha möjlighet att i större utsträckning än nu ta hänsyn till de överkostnader som uppstår i sådana här speciella situationer. Därför borde en form av behovsprövning finnas som t. ex. kunde ge stöd i form av tilläggsån.

Jag upprepar vad jag sagt: De justeringar som gjorts är ett steg i rätt riktning. Men jag vågar påstå att problemen kvarstår i så stor omfattning att det skulle varit önskvärt att bostadsministern intagit en betydligt positivare attityd än den försvarsattityd som Birgit Friggebo vill inta.

De här problemen har kommit över oss på senare år – och tämligen snabbt. Jag tror inte att vi skall söka syndabockar därför att vi inte från samhällets sida snabbt har funnit lösningar på dessa problem. Låt oss i stället inrikta krafterna på att snart finna lösningar, så att vi kan undanröja problemen! Därom borde det ändå kunna råda fullständig politisk enighet.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBÖ:

Herr talman! Jag är tacksam för Sven Lindbergs senaste anförande. Låt oss försöka hitta gemensamma lösningar, för det här är problem som är ganska svåra att lösa! Men Sven Lindbergs utgångspunkt för debatten var ju ändå att den borgerliga bostadspolitiken hade radikalt misslyckats. Har man aviserat åtgärder för att komma åt vad jag också upplever som ett stort problem, har riksdagen sagt ja till dessa åtgärder, och har det den 1 januari 1979, för 16 dagar sedan, genomförts nya system – som riksdagen alltså har sagt O.K. till – så är det klart att man som ansvarig minister måste inta en viss försvarsställning.

Jag har dessutom redovisat att det finns ett nytt system med en regelmässig genomgång av ortskoefficienterna vartannat år.

Låt mig ändå inte undanhålla kammaren vissa uppgifter om överkostnaderna. Om vi ser till de norra länsregionerna, som omfattar de fyra nordliga länen, finner vi att överkostnaderna det andra kvartalet 1978 var 6,5 % i genomsnitt. Den 1 september – alltså i det tredje kvartalet 1978 – höjde vi grundbeloppen med ca 4 % och reducerade därmed överkostnaden väsent-

Nr 66

Tisdagen den
16 januari 1979

Om produktionskostnaderna för flerfamiljshus i glesbygdskommuner

Tisdagen den
16 januari 1979

*Om vapentyperna
i den svenska försvarsmakten*

ligt. Denna höjning av grundbeloppen hade inte sitt ursprung i en pågående kostnadsutveckling utan var en direkt förbättring av situationen.

Därtill kommer att från den 1 januari 1979 finns det möjligheter att i stora delar av Norrlands inland få extra tillägg på upp till ca 10 % när man har små projekt i flerfamiljshus.

Jag tycker inte att jag behöver inta någon försvarsposition. Tvärtom tycker jag att argumenten håller rätt bra, för här har det vidtagits ganska kraftiga åtgärder.

SVEN LINDBERG (s):

Herr talman! Även om Birgit Friggebo inte känner behov av att försvara sig, vill jag upprepa frågan: Vilken inställning har bostadsministern för framtiden? Kommer ni att följa de här frågorna? Det finns, om man går ut till länsbostadsnämnderna och kommunerna, redan nu underlag för att göra justeringar. Jag är inte övertygad om att det är Orts- och tidskoefficienterna man skall ge sig på, utan det är tillägsslånen.

Jag är alltså säker på att det redan nu finns underlag som motiverar omedelbara justeringar. Dessutom är det angeläget att man med skärpt uppmärksamhet följer utvecklingen så att man i god tid kan göra de justeringar som är nödvändiga. Men när det gäller bostadsministerns inställning i den frågan har jag inte fått något svar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Om vapentyperna i den svenska försvarsmakten

Försvarsministern LARS DE GEER erhöll ordet för att besvara *Rolf Hagels* (apk) den 27 november anmälda interpellation, 1978/79:103, till statsministern, och anförde:

Herr talman! Rolf Hagel har frågat om statsministern är beredd att inför riksdagen redogöra för hur det förhöll sig med förberedelserna för att införliva atomvapen i den svenska vapenarsenalen och om detta skedde utan den politiska ledningens vetskap samt om regeringen har full insyn i militärledningens dispositioner i fråga om vilka vapentyper som skall ingå i den svenska krigsmakten.

Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Rolf Hagels första fråga är baserad på TV-programmet Studio S den 21 november i fjol och har närmast historiskt intresse, eftersom den berör förhållanden och diskussioner för ca 20 år sedan.

Ansvaret för programverksamheten i TV åvilar helt Sveriges Radio, och det ankommer därför inte på mig att ta ställning till ett enskilt program. Jag är dock tacksam för Rolf Hagels interpellation, eftersom den ger mig ett tillfälle att klarlägga viktiga sakförhållanden och undanröja missuppfattningar som skulle kunna skada förtroendet för vår säkerhetspolitik.

Av programmet har Rolf Hagel fått intrycket att militärledningen drev ett

*Om vapentyperna
i den svenska försvarsmakten*

eget spel om svenska kärnvapen utom kontroll för de ansvariga politikerna i regering och riksdag. Detta är givetvis helt felaktigt.

Frågan om svenska kärnvapen diskuterades livligt framför allt i slutet av 1950-talet. Riksdagen hade sålunda tre omfattande debatter i frågan i juli och november 1958 och i maj 1959. Dåvarande statsministern Tage Erlander karakteriserar frågan som "mitt svåraste politiska avgörande" i sina memoarer för tiden 1955–1960. Detta visar klart att det fanns delade meningar även inom regeringen och att dåtidens politiker var väl medvetna om frågans betydelse. Flera böcker skrevs av ledande politiker, och tidningsartiklarna var otaliga. Debatten fördes inom regeringen, i riksdagen och i massmedia och var således långt ifrån någon fråga för enbart en snäv krets av militärer.

I maj 1959 beslöt riksdagen att skjuta på frågan om anskaffning av kärnvapen – den s. k. handlingsfrihetslösningen. I mitten på 1960-talet stod det klart för de flesta att det inte var i Sveriges säkerhetspolitiska intresse att anskaffa egna kärnvapen, och 1968 anslöt sig Sverige till icke-spridningsavtalet. I dag är det väl knappast någon som ifrågasätter om dessa beslut var riktiga.

Forskningen har alltid varit inriktad enbart på skydd mot kärnvapen, och något konstruktionsarbete påbörjades aldrig. Denna skyddsforskning prövades särskilt av regeringen varje år. Det bör påpekas att Inga Thorsson i TV-programmet framhävde den nytta man haft av denna forskning för vår medverkan vid nedrustningsförhandlingarna.

Uppgifterna att det pågått konstruktionsarbete på bärare av svenska kärnvapen är oriktiga. Längre än till studier kom man aldrig inom flygindustrin. Vissa studier, som nämndes i TV-programmet, t. ex. angående ett fyrmotorigt jetbombplan, hade till syfte att skissa vilka vapen som kunde komma att finnas hos en eventuell motståndare och som vårt försvar borde vara berett att möta i en framtid.

På Rolf Hagels andra fråga vill jag svara jakande.

Försvarsmaktens långsiktiga utveckling styrs av 15-åriga perspektiv- och 5-åriga programplaner. De utarbetas som grund för arbetet inom de parlamentariska försvarsutredningar, som förbereder riksdagens långsiktiga försvarsbeslut. De säkerhetspolitiska och ekonomiska förutsättningarna för dessa planer fastställs av regeringen. Resultatet redovisas av överbefälhavaren i olika etapper för regeringen. Med detta som grundval utarbetar regeringen sina planeringsdirektiv till försvarsmyndigheterna. Försvarsutredningen får genom regeringens försorg full tillgång till överbefälhavarens planer. Enligt de regler som bestämdes av riksdagen år 1972 får också riksdagens utrikes- och försvarsutskott regelbunden information om planeringsverksamheten.

Inom ramen för den långsiktiga studie- och planeringsverksamhet, som statsmakterna styr genom försvarets planerings- och ekonomisystem, utarbetas för materielanskaffningen särskilda planer för forskning och utveckling av ny materiel resp. för anskaffning av materiel. Dessa planer ingår i de 5-åriga programplanerna. Planerna och anslagsframställningarna prövas av

Tisdagen den
16 januari 1979

*Om vapentyperna
i den svenska försvarsmakten*

regeringen och omsätts på sedvanligt sätt i propositioner till riksdagen.

För sådan försvarsmateriel som beställs direkt och alltså inte utvecklas särskilt måste myndigheterna göra särskild framställning till regeringen om varje inköp som uppgår till mer än 20 milj. kr. för en och samma anskaffning. Materiel som kräver utveckling före serieproduktion prövas av regeringen vid minst två tillfällen när totalkostnaderna för serieproduktionen beräknas överstiga 20 milj. kr. eller när utvecklingskostnaderna kan antas vara 2 milj. kr. eller däröver. Detta tvåstegsförfarande innebär att regeringen på grundval av underlag från myndigheterna dels prövar om utveckling skall ske, dels prövar om serieanskaffning skall ske efter genomförd utveckling.

För mera omfattande vapensystem sker s. k. systemplanering, vilket innebär en prövning av regeringen i minst tre steg. Först beslutas om studier och värderingar. När detta underlag föreligger beslutas om utveckling. När denna är klar och fullständigt tekniskt och kostnadsmässigt underlag föreligger fattas beslut om serieanskaffning.

Dessutom gäller allmänt att enskilda utvecklingsobjekt som kostar mer än 500 000 kr. inte får beställas utan regeringens medgivande. Samma regel gäller för beställning av materiel utomlands om kostnaden är 5 milj. kr. eller däröver.

För att förebygga utveckling och anskaffning av vapen och stridsmedel, vars användning kan "väntas orsaka onödigt lidande vid skada på människokroppen samt till eventuell urskillningslös verkan", har regeringen tillsatt en särskild delegation för folkrättslig granskning av vapenprojekt för det svenska försvaret. Denna delegation skall avge yttrande över materielobjekt innan de får anskaffas.

Sammanlagt ger detta statsmakterna de inriktnings-, kontroll- och insynsmöjligheter över försvarets forskningsverksamhet och materielanskaffning som krävs. Dessa torde vara internationellt unika i sin öppenhet.

ROLF HAGEL (apk):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min interpellation.

Försvarsministerns strävan har enligt svaret varit att "undanröja missuppfattningar som skulle kunna skada förtroendet för vår säkerhetspolitik". Detta är naturligtvis en alldeles utmärkt målsättning. Jag vill inte betvivla att försvarsministern har haft en uppriktig vilja att reda ut eventuella oklarheter kring den svenska säkerhetspolitiken. Men jag måste säga att försvarsministerns svar dess värre präglas av samma oklara och svävande protester som kännetecknade de svar som några militärer gav efter Studio S-programmen den 21 och 28 november förra året.

Av svaret framgår vidare att ansvaret för programverksamheten i TV åligger Sveriges Radio och att försvarsministern inte kan ta ställning till enskilda program. Jag måste säga att den upplysningen förefaller mig något överflödigt. Jag har inte protesterat mot att programmen sändes, och jag känner mycket väl till att landets försvarsminister inte handhar programverksamheten i vare sig radio eller television. Vad som föranlett interpellationen är de uppgifter som framkom i berörda program och som på ett långt

Tisdagen den
16 januari 1979

*Om vapentyperna
i den svenska försvars-
makten*

ifrån övertygande sätt har bemötts från ansvarigt håll – och med ansvarigt håll menar jag naturligtvis inte styrelsen för Sveriges Radio.

Försvarsministern säger i sitt svar att jag av TV-programmen fick den felaktiga uppfattningen att militärledningen drev ett eget spel om svensk kärnvapenanskaffning utom kontroll för ansvariga politiker. Det av försvarsministern återopade förhållandet att det framför allt i slutet av 1950-talet drevs en mycket hård debatt för eller emot svenskt atomvapen tror jag de flesta politiker, i varje fall de som är över 40 år, kommer ihåg. Vi kommer också ihåg att Sveriges största tidning, Dagens Nyheter – som ju har starka band med det nuvarande regeringspartiet – var den tidning som gick i spetsen för att landet skulle anskaffa atomvapen. Vi vet också att partiets tidigare ordförande tillhörde dem som var pådrivande i denna riktning. Men dess värre för dem och dess bättre för oss andra blev opinionen i landet mycket stark. Det skapades ju bl. a. ett parti som deltog i riksdagsvalet enbart med målsättningen att förhindra att landet skulle utrustas med atomvapen. Men detta förhållande utesluter ju inte att det bakom svenska folkets rygg och bakom de politiskt valda skedde forskning och förberedelser i en helt annan riktning än den som svenska folket sedermera uttalade sig för. Att påminna om den här debatten är således inget svar på de frågor jag ställde om huruvida man bakom riksdagens och folkets rygg bedrev ett spel.

Jag tror att många svenskar efter de berörda TV-programmen och efter den debatt som uppstod på grund av dessa blev mycket oroliga. Vad som framkom och vad som dokumenterades var nämligen att Sverige hade en mycket stark bindning till den aggressiva NATO-pakten.

Journalisterna visade bl. a. att försvarets materielverk hade slutit flera hemliga projektavtal på vapenområdet med bl. a. Förbundsrepubliken Tyskland och Italien, hemliga avtal som förvaras på försvarsstaben.

Per Petersson – försvarsutskottets moderate ordförande och f. ö. en av de drivande krafterna bakom den förtalskampanj som förde med sig att det sovjetiska bilföretaget Matreco inställde sina etableringsplaner i Luleå med påföljd att möjligheterna till sysselsättning på den platsen kraftigt minskades – denne Petersson medgav i ett program, som var en direkt uppföljning av atombombsprogrammet som ligger till grund för den här interpellationen, att det var sällan som försvarsutskottet sysslade med innehållet i dessa projektavtal.

Det är tydligen så, att det förekommer avtal som politiker godkänt utan att känna till innehållet i desamma.

Studio S-journalisterna avslöjade att sådana hemliga avtal föreligger med nästan samtliga NATO-länder samt med Schweiz och Österrike.

En annan sak som borde väcka en våldsam diskussion är den svenska vapenindustrins agerande på den internationella marknaden. Här sker tydligen saker som regeringen inte informerats om eller som inte varit föremål för sedvanlig behandling vid försvarets materielverk. Kontakt mellan AB Bofors och ett italienskt företag nämndes som exempel på utomparlamentariskt vapensamarbete.

Per Petersson deklarerade i en kommentar till detta att det inte var

Tisdagen den
16 januari 1979

*Om vapentyperna
i den svenska försvarsmakten*

försvarsutskottets uppgift att kontrollera denna verksamhet. Vad skall vidare en svensk känna och tänka när NATO-chefen Joseph uttrycker sin glädje över att alla NATO-båtar bär Boforskanoner?

En intervju med Luns – i Studio S den 28 november 1978 – visade att NATO nu ställer speciella krav på vapentillverkarna, även de svenska, för att få fram gemensamma vapennormer och på det sättet underlätta rationaliseringen. Statsminister Ullsten formulerade det så i sin kommentar till den här frågan att Sverige inte har något *primärt* intresse av att samordna det svenska vapensystemet med NATO. Man vill gärna hoppas att det är en felsägning. Om det inte är det skulle man vilja veta vad som döljer sig bakom en sådan formulering.

Den svenska upprustningen med överproduktion och vapenexport från mitten av 1950-talet och framåt har inte bara inneburit död och lidande för en mängd människor runt om i världen. Den innebär även ett hån mot de svenska krafter på alla nivåer som under många år har ägnat sig åt fredsarbete och nedrustningsfrågor både på det nationella och på det internationella planet.

Den tillåtna svenska vapenexporten – märk väl att jag säger den tillåtna – uppgick 1969 till 169 milj. kr. År 1977 var siffran 800.

Det ökade vapensamarbetet med NATO har även fört med sig forskningsarbete. Ännu i dag – trots rekommendationer för flera år sedan att upphöra med det – tar svenska forskare emot pengar från Pentagon och NATO. Som exempel kan nämnas den Uppsalaprofessor som för pengar från NATO-organet Agad studerar kontinentförskjutningar och liknande ting, uppenbarligen i syfte att bl. a. öka träffsäkerheten för NATO:s interkontinentala robotar, som är riktade mot öster.

När nu försvarsministern i sitt svar hävdar att politikerna har den kontroll och den insyn som krävs för vakthållningen då det gäller svensk alliansfrihet och för tryggandet av neutraliteten i krig, har han i varje fall inte lyckats övertyga mig. Det krävs en mycket skärpt uppmärksamhet och aktivitet för att hindra att militär och rustningsmonopol urholkar vår neutralitet och vårt lands självständighet.

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! När jag förberedde mitt svar på Rolf Hagels interpellation hade jag att välja mellan att göra det kort och summariskt eller att göra det i ganska stor detalj. Jag valde att göra det mycket utförligt, eftersom jag ville ge ett mycket ingående svar på en fråga där jag själv tyckte att det fanns anledning att skingra all förekommande ovisshet. Men Rolf Hagel tycks ha läst mitt svar som en viss potentat Bibeln, och han säger att han inte har blivit det minsta övertygad om innehållet i det. Jag har svårt att förstå att jag kunde ha formulerat svaret bättre än vad jag gjort.

Rolf Hagel försöker både i själva interpellationen och i repliken att skapa ett intryck av att en oansvarig grupp yrkesmilitärer på egen hand tagit fram eller planerat kärnvapen och kärnvapenbärare, i syfte att förbereda aggression mot andra länder. Hela bilden är inte bara felaktig utan närmast absurd.

För 20 år sedan pågick en intensiv debatt beträffande svenska atomvapen, som bl. a. resulterade i fem sex böcker i ämnet, varav tre som jag har här i min hand skrivna av f. d. statsråd. Debatten pågick inom regeringen, i riksdagen och i massmedia. Vore det då rimligt att våra militärer ej ens skulle få bedriva studier i ämnet – det diskuterades ju runt om i landet? Det är orimligt och demagogiskt att mot denna bakgrund beskylla dessa militärer för illojalitet.

Rolf Hagel tog också upp NATO-samarbetet och hävdade, att det hade intensifierats på senare tid. Så är inte alls fallet, även om jag erkänner att det finns en del vapen som vi förvärvar från NATO-länder.

I interpellationen frågar Rolf Hagel t. ex. efter Bomarc, som var en luftvärnsrobot. Jag vill erinra om att man har rätt att förvänta sig att bli bedömd efter sina gärningar, inte bara på sina ord. Bomarc var ett av flera luftvärnsrobotalternativ, som det svenska försvaret hade att välja mellan. Det var en luftvärnsrobot med en kolossalt lång räckvidd, men den valde man inte, Rolf Hagel. Man valde i stället en mycket billigare luftvärnsrobot med beteckningen Hawk. Den hade kort räckvidd, men man kunde få ganska många fler av den för samma belopp.

Likaså går Rolf Hagel i interpellationen in på frågan om vi köpte datorer till det svenska försvaret för att beräkna kärnvapen. Sanningen är den att en dator av typ IBM inköptes för att man teoretiskt skulle kunna beräkna vilka effekter – stötvåg, värmestrålning och radioaktivt avfall – olika storlekar av kärnladdningar kunde ge upphov till. Inga Thorsson använde sig i nedrustningsdebatter i internationella sammanhang av värden från FOA:s dator, vilket skapade respekt för vår kunskapsnivå bland andra nationer.

Rolf Hagel går in på vapenhandel, forskningsbidrag och en rad andra frågor som det inte finns ett ord om i interpellationen. Det faller inte under min domvärjo, och jag tänker inte besvara dem.

I fråga om de militära myndigheternas inställning till behovet av svenska kärnvapen vill jag komplettera min tidigare framställning med att ÖB alltsedan utredningen ÖB 62 bedömt att ett sådant behov inte längre kunde motiveras utifrån detta vapens militära värde. Dessa värderingar hade sin grund i de mycket omfattande studier som gjordes bl. a. inom ramen för den s. k. Mangårdskas utredningen – den mest omfattande studie som gjorts beträffande värdet av svenska kärnvapen. ÖB hävdade också att behovet av kärnvapen måste motiveras utifrån det politiska värdet av sådana vapen.

Grundtanken i bedömningen var att ett eventuellt angrepp på Sverige med största sannolikhet skulle bli konventionellt, en följd av stormakternas uttalade avsikt att inte eskalera en konflikt till kärnvapennivån förrän alla andra möjligheter att lösa konflikten tömts ut – den s. k. doktrinen om en hög kärnvapentröskel. Skulle Sverige ha använt en betydande del av sina begränsade försvarspengar till att skaffa kärnvapen och alltså avsevärt mindre än vad som blev fallet till konventionellt försvar, skulle vi inte effektivt kunnat möta ett konventionellt angrepp med konventionella medel. Vi skulle i stället komma att ställas inför valet att antingen ge upp eller att själva eskalera och därmed dra ett kärnvapenkrig över oss.

Slutsatsen av dessa studier och analyser blev att vi borde använda

*Om vapentyperna
i den svenska försvarsmakten*

tillgängliga resurser att bygga upp ett starkt konventionellt försvar. När vi senare formellt beslutade att inte anskaffa kärnvapen – i maj 1968 – var detta också en följd av en rad utrikespolitiska och andra överväganden.

ROLF HAGEL (apk):

Herr talman! Försvarsministern upprepar att han i svaret har så att säga berättat för mig att det förekom en intensiv debatt för och emot svenska atomvapen under 1950-talet. Jag berörde det också, och jag är naturligtvis tacksam för dessa upplysningar, men det var för mig ingen nyhet.

Jag vill återigen poängtera att det förhållandet att det förekom en debatt i Sverige på intet sätt jävar de uppgifter som togs fram i Studio S och som svenska folket inte kände till och att det finns belägg härför som kommit fram exempelvis genom Inga Thorsson, som apostroferades och som säger att hon inte hade någon som helst vetskap om de planer på vedergällning som förelåg, nämligen mot städerna Leningrad och Warszawa.

Det finns också uppgifter av en man, Gunnar Tidner, som under denna period arbetade med systemanalys på FOA. Han framträdde i programmet och verifierade i stort sett de uppgifter om de vedergällningsplaner som förelåg mot Leningrad och Warszawa.

Vad de robotar som inköptes skulle användas till råder inget tvivel om hos militär expertis.

Men låt mig sedan knyta an till den andra sidan av frågan, som försvarsminister DE Geer såvitt jag kan förstå tar upp litet kritiskt, som det kan ligga en viss formell riktighet i. Försvarsministern säger nämligen att jag tar med frågan om företagens vapenhandel osv. i bilden och att det inte ligger inom försvarsministerns fögderi och att han inte tänker svara på frågan. Men jag vill nog påstå att man inte kan betrakta frågan så lättvindigt därför att när svenska företag uppenbarligen på den internationella marknaden ingår hemliga avtal med NATO-länder, så är det ett sätt att äventyra den svenska neutraliteten, och det till den milda grad att man inte ens kan begära att främmande nationer skall respektera en neutralitet så länge som Sverige är leverantör till NATO:s försvarssystem. Vi är en stor leverantör av vapen, och det är en allvarlig situation i händelse av ett krig.

Vidare säger Lars DE Geer att vi också köper vapen från NATO. Det är riktigt. Vi både köper och säljer vapen i mycket stor utsträckning. Och jag menar att det inte är bra att fortsätta med den typen av verksamhet, om man vill slå vakt om svensk neutralitets- och säkerhetspolitik.

Jag är fortfarande icke övertygad om att inte vedergällningsfilosofierna så att säga dikterade det som förekom bakom folkets rygg. Lars DE Geer säger att han har givit alla argument som han kan ge, men jag är inte övertygad om att de är riktiga. Det fanns så mycket i det program som man såg som talade i en annan riktning, att det finns anledning att se mycket skeptiskt på denna utveckling.

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! Vedergällningsvapen har aldrig varit ett seriöst alternativ för Sverige. Vad som här diskuterades var taktiska kärnvapen för vårt invasionsförsvar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Föredrogs och hänvisades

Redogörelse

1978/79:3 till arbetsmarknadsutskottet

§ 13 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1978/79:294 till konstitutionsutskottet

1978/79:295 till skatteutskottet

1978/79:296 till socialförsäkringsutskottet

1978/79:297 och 298 till kulturutskottet

1978/79:299 till utbildningsutskottet

1978/79:300 till näringsutskottet

1978/79:301 till civilutskottet

§ 14 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställning 1978/79:126

§ 15 Tredje vice talmannen meddelade att propositionerna nr 100 och 101 skulle sättas sist på morgondagens föredragningslista.

§ 16 Anmäldes och bordlades

Motioner

1978/79:302 av *Bonnie Bernström m. fl.* om riksdagens hus

1978/79:303 av *Ingrid Diesen m. fl.* om en minskning av den statliga informationsverksamheten

1978/79:304 av *Christina Rogestam m. fl.* om översyn av lagen om handel med drycker

1978/79:305 av *Ingrid Sundberg* och *Ingegerd Troedsson* om slopande av samtaxeringen vid förmögenhetsbeskattningen av fosterföräldrar och fosterbarn

1978/79:306 av *Ingegerd Troedsson m. fl.* om avveckling av sambeskattningen av förmögenhet

1978/79:307 av *Lars Werner m. fl.* om ändrade regler för rätt till avdrag vid inkomsttaxeringen

1978/79:308 av *Lars Werner m. fl.* om slopande av inflationsskyddet för inkomstskatteskalen

1978/79:309 av *Lars Werner m. fl.* om slopande av mervärdeskatten på livsmedel

1978/79:310 av *Lars Werner m. fl.* om en skattereform m. m.

Nr 66

Tisdagen den
16 januari 1979

*Om vapentyperna
i den svenska försvars-
makten*

- 1978/79:311 av *Rolf Hagel* och *Alf Lövenborg* om ändring av rättegångsbalkens regler om åtal mot ämbetsmän
- 1978/79:312 av *Jörn Svensson m. fl.* om rätt för nyttjanderättshavare att i vissa fall inlösa mark
- 1978/79:313 av *Lars Werner m. fl.* om förbättrat bostadsstöd åt pensionärer
- 1978/79:314 av *Lars Werner m. fl.* om förbättrad ålderspension
- 1978/79:315 av *Lars-Ove Hagberg m. fl.* om begränsning av skiftarbete
- 1978/79:316 av *Ingemar Konradsson* om utredning av barn- och ungdomsfrågor
- 1978/79:317 av *Eva Hjelmström* och *Carl-Henrik Hermansson* om höjt statsbidrag till Sveriges konstföreningars riksförbund
- 1978/79:318 av *Hans Alsén m. fl.* om inrättande vid Uppsala universitet av en professur i allmänmedicin
- 1978/79:319 av *Olle Aulin* och *Ingrid Sundberg* om inrättande av institutionsföreståndartjänster inom gymnasieskolan
- 1978/79:320 av *Olle Aulin m. fl.* om inrättande av en särskild högskoleenhet i Malmö
- 1978/79:321 av *Ingrid Sundberg m. fl.* om flera klasslärare med naturvetenskaplig och teknisk bakgrund
- 1978/79:322 av *Margaretha af Ugglas* om utbildning av ungdomar i företag
- 1978/79:323 av *Lennart Andersson* om upprustning av järnvägsstationen vid Södertälje Södra
- 1978/79:324 av *Nils Berndtson m. fl.* om upprustning av järnvägsstationer
- 1978/79:325 av *Märta Fredrikson m. fl.* om vägbeläggningar
- 1978/79:326 av *Margit Odelsparr* och *Martin Olsson* om SJ:s pensionärsbiljetter
- 1978/79:327 av *Gunnar Olsson m. fl.* om utbildningen vid Gammelkroppa skogsskola
- 1978/79:328 av *Rune Torwald* och *Märta Fredrikson* om separata ballasttankar i tankfartyg
- 1978/79:329 av *Rune Torwald* och *Britt Wigefeldt* om åtgärder för att stimulera biodlingen
- 1978/79:330 av *Arne Andersson* i Gamleby och *Ingemar Konradsson* om åtgärder för att stimulera tekniskt nyskapande
- 1978/79:331 av *Alf Lövenborg* om en industriell satsning i Jokkmokks kommun
- 1978/79:332 av *Alf Lövenborg* och *Rolf Hagel* om Stålverk 80 m. m.
- 1978/79:333 av *Eivor Marklund m. fl.* om åtgärder för att säkra malmfältskommunernas framtid
- 1978/79:334 av *Rune Torwald* och *Erik Johansson* i Hållsta om svenska försök med metangasframställning ur avloppsvatten
- 1978/79:335 av *Lars Werner m. fl.* om stål- och gruvindustrin
- 1978/79:336 av *Hans Alsén* och *Kerstin Andersson* i Kumla om en undersökningskommission rörande bränder i offentliga lokaler

1978/79:337 av *Lars Werner m. fl.* om en progressiv statskommunal enhets-
skatt
1978/79:338 av *Lars Werner m. fl.* om höjda statsbidrag till kommuner och
landsting
1978/79:339 av *Lars Werner m. fl.* om åtgärder mot ungdomsarbetslös-
heten
1978/79:340 av *Lars Werner m. fl.* om ökat antal platser på gymnasieskolans
yrkesinriktade kurser

Nr 66

Tisdagen den
16 januari 1979

*Anmälan av inter-
pellationer*

§ 17 Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till
kammarkansliet

den 15 januari

1978/79:127 av *Per Gahrton* (fp) till statsrådet Hedda Lindahl om rätten till liv
och till en värdig död:

Massmorden på Östra sjukhuset är upprörande, frånstötande och måste
med kraft fördömas. De aktualiserar också en mängd frågor som redan ställts i
debatten och som politiskt rimligen i första hand borde riktas till de ansvariga
kommunala myndigheterna i Malmö kommun. Jag tänker t. ex. på frågor av
följande typ:

Hur kan så många mord genomföras under så lång tid utan att upptäckas
tidigare? Hur fungerar övervakning och kontroll inom svensk sjukvård,
särskilt på långvårdsavdelningar med patienter som själva har svårt att eller
inte alls kan göra sin röst hörd? Varför har varningar som – enligt
pressuppgifter – framförts från vårdpersonal inte lett till noggrannare
utredningar tidigare? Hur har giftkontrollen fungerat, varför är giftmedel av
detta slag tillgängliga under så föga betryggande former för så stora
personalgrupper?

Hur kan över huvud taget någon få tjänstgöra inom sjukvården med så
obefintlig utbildning, efter så obefintlig förhandskontroll och under så
obefintlig kontinuerlig övervakning?

Men det har också ställts en annan typ av frågor som rimligen bör riktas till
sjukvårdsministern, frågor som handlar om samband mellan massmorden i
Malmö och den s. k. dödshjälpsdebatten. Så skrev t. ex. tidningen Expressen i
sin ledare i söndags, den 14 januari:

”Den anhållne 18-åringen har vid polisförhören sagt att han blev
deprimerad av patienternas lidanden och hopplösa situation och att han gav
dem det dödande giftet av barmhärtighet. Det finns ingen anledning att tro att
han inte menar vad han säger. Något annat rimligt motiv har han inte.

Därmed hamnar morden vid Östra sjukhuset mitt i centrum av debatten
om dödshjälp. — —

För människor mitt i livet har debatten om dödshjälp varit en tankeexercis på behaglig distans. När den egna döden förefaller långt borta kan man spekulera i ämnet utan att behöva bli alltför personligt berörd.

För gamla och sjuka och deras nära anhöriga har det varit en skrämmande debatt, ett hot mot rätten till livet.

För vi har rätt till livet, också när vi är sjuka, senila och försvarslösa. Det är en av de grundläggande principerna i vår rätts- och kulturuppfattning. Dödshjälpsdebatten får inte väl av att konfronteras med verkligheten."

Som framgår av dessa citat tycks ledarskribenten i Expressen vilja strypa en seriös debatt om problematiken kring en värdig död med massmorden i Malmö som tillhygge. Det finns risk att liknande tankegångar finns också på annat håll.

Men i själva verket är massmorden i Malmö bara ytterligare ett tecken på den absoluta nödvändigheten av ett politiskt ansvar för människors död i ett samhälle av vår typ, med högteknologiserad sjukvård. Faktum är ju att döden normalt är en ytterst plågsam process.

SLS-utredningen, dvs. den statliga utredningen Sjukvård i livets slutskede, som tillsattes i januari 1975 efter en debatt i riksdagen om dödshjälp har lagt fram tre delrapporter, bl. a. rapporten Att dö på sjukhus. Man har undersökt 202 patienter via journaler och kartlagt det medicinska tillståndet under den sista levnadsveckan och det sista levnadsdygnet. Följande siffror belyser detta:

71 % av patienterna hade smärta under sista levnadsveckan, därav drygt hälften svår smärta.

69 % hade andnöd sista dygnet.

73 % visade tecken på ångest och oro, de flesta i hög grad. Över hälften av patienterna led av illamående, feber, törst, avföringsbesvär m. m.

De flesta av patienterna var vid medvetande, bara 8 % var medvetslösa under sista veckan.

50 % hade fått livsuppehållande behandling.

17 patienter hade utsatts för återupplivningsförsök sista dygnet.

2 patienter och 1 anhörig hade begärt "aktiv eutanasi".

10 patienter och 3 anhöriga hade begärt "Förläng ej lidandet/vill dö snart".

8 patienter och 12 anhöriga hade begärt "Sätt ej in behandling vid försämring".

15 patienter av 24 hade fått behandling mot sin vilja.

128 patienter hade behövt och fått smärtlindring, dock endast "vid behov". Endast 8 patienter hade fått adekvat smärtlindring, dvs. injektioner med regelbundna intervaller.

I rapporten Att dö på sjukhus påpekas bl. a. att smärta, illamående och andnöd är "svårbehandlade symtom". Det finns helt enkelt inte effektiva och lindrande metoder. Exempel: 42 patienter led av andnöd, 23 av illamående och 11 av svår smärta sista dygnet utan att symtomen kunde lindras.

Utredningens kommentar: "Kan då mängden av 'slangar' bringas ner i vården av den svårt sjuke? Då det visar sig att drygt två tredjedelar av

patienterna hade urinvägskateter och drygt hälften hade dropp och med hänsyn till att 'slangar' ibland upplevs ovärdigt av patienten och anhöriga borde systematiska försök göras i avsikt att minska användningen av tekniska hjälpmedel i den terminala vården."

SLS-utredningen sammanfattar: "Man kritiserar sjukvården för att ej anpassa de medicinska möjligheterna till människors önskemål och behov. Man hävdar 'rätten till vår död'. Man vill inte bli utsatt för aktiv medicinsk behandling i ett läge, då man endast har ett liv berövat värde och oberoende att vänta. Den kritik som riktas mot sjukvården och läkarna kan ibland tyckas överdriven och osaklig, men bör ändå uppfattas allvarligt, vittnande om allmänhetens rädsla för sjukvården."

Mot denna bakgrund kan man fråga:

Är döden något som vi inte har någon anledning att sysselsätta oss med politiskt, något som sker och som vi varken kan eller bör påverka via politiska beslut?

Om vi väljer den vägen betyder det oundvikligen en ökande rättslöshet för sjukvårdens patienter. Det är ingen nyhet att sjukvårdspersonal på eget initiativ påtar sig rätten att förkorta patienters lidande. Men det har hittills, såvitt man vet, så gott som uteslutande skett av läkare, i humana former och till övervägande del med s. k. passiva metoder. Omfattningen är dock av naturliga skäl okänd. Allt tyder på att frånvaron av laglig reglering och politiskt ansvar kommer att göra påstådda humanitetsåtgärder vanligare. Och det beror inte – det visar också yttranden av massmördaren i Malmö – på den s. k. dödshjälpsdebatten i sig utan på den bistra verkligheten. Döden är okänd för de friska, döden smusslas undan, döden är utdragen, döden är ofta plågsam. I många avseenden är detta en historiskt ny situation, skapad av människor. Då måste också efter hand människor mera aktivt ta ansvar för döendet.

Vem skall då ta det ansvaret? Kan det överlåtas till någon politisk eller professionell grupp? Hur går det då med rättssäkerheten? Måste det inte i sista hand vara den enskilda människan som tar ett större ansvar än hittills?

Det är denna enkla tanke – och ingenting annat – som ligger bakom den s. k. dödshjälpsdebatten. Det måste skapas en laglig möjlighet för människor att själva få ta ställning till formerna för sin död. Det måste noggrant regleras hur ett sådant ställningstagande i praktiken skall tillgodoses – i vilka former, av vem och på vilket sätt. Allt detta är ingen lätt lagstiftningsuppgift. Men den är nödvändig. Vi lever inte längre i en tid då vi lugnt kan överlämna åt naturen att sköta om döendet. Inte heller kan vi eller bör vi låta läkarkåren sköta det enbart på grundval av hittillsvarande otillräckliga regler. Människors rädsla för dödsprocessen är i dag ofta lika stor eller större än rädslan för den okända döden i sig själv. Vi vet inte hur ofta läkare, annan sjukvårdspersonal eller anhöriga i förtvivlan hjälper döende patienter att förkorta lidandet. Vi vet alla att det sker och att det blir vanligare. Men vi vet inte hur ofta sådana handlingar verkligen motsvarar den döendes vilja, vi vet inte hur ofta barmhärtigheten är missriktad, hur ofta den kanske är ett förtäckt mord.

Tisdagen den
16 januari 1979

*Anmälan av inter-
pellationer*

Osäkerheten och rättslösheten kommer oveckligt att öka så länge ingen laglig reglering föreligger, så länge inte politikerna tar ett ansvar.

Mot den bakgrunden vill jag fråga statsrådet Lindahl:

Vilka lärdomar beträffande rätten till liv och rätten till en värdig död drar statsrådet av det inträffade?

Vilka åtgärder är statsrådet beredd att vidta för att göra dödsproblematiken mindre okänd för de yngre generationerna?

Avser statsrådet att vidta några åtgärder för att få till stånd en bättre laglig reglering än i dag av s. k. dödshjälp bl. a. i syfte att klargöra att ingen enskild har rätt att på egen hand hjälpa andra människor att dö?

Anser statsrådet att det är rimligt att människors egen klart uttalade vilja, t. ex. i testamentsform, om behandlingsformer och eventuell dödshjälp i livets slutskede i något avseende är värd att beaktas?

den 16 januari

1978/79:128 av *Ulla Tillander* (c) till statsrådet Hedda Lindahl om utformningen av den framtida långtidsvården:

Den tragiska händelse som inträffat på Malmö östra sjukhus har upprört och bedrivat många människor. Många frågor anmäler sig osökt, men man kanske kan bortse från de frågor som hör direkt samman med det extremt unika i vad som hänt just i Malmö. Det är främst frågor av allmän karaktär, som berör åldrings- och långtidsvård i framtiden, som måste fokuseras med vägledning av vad som skett.

Vad brister i arbetsrutiner och tillsyn av de gamla, då missförhållandena inte föranlett tillräcklig uppmärksamhet, så att man kunnat upptäcka dem i tid? Hur fungerar kommunikationerna mellan olika kategorier av vårdpersonal när oroliga frågor och iakttagelser inte når de ytterst ansvariga? Hur skall tilltron till långtidsvården kunna upprätthållas efter den oro det som skett har skapat? Vilka kvantitativa och framför allt kvalitativa krav på personal måste ställas inför de starkt ökade kraven?

Hur kan det vara möjligt att så onormalt många människor, under så kort tid, inom ett så begänsat område, kunnat avlida på ett så likartat sätt utan att det tolkats som en indikation på att något inte står rätt till och därför föranlett ett intensivt utforskande av vari orsakerna kan bestå?

Händelserna i Malmö accentuerar den kritik som riktas mot sjukvårdens alltmer teknokratiska karaktär. Människan, som är ett levande helt, riskerar att behandlas som ett ting.

Vad skall göras för att i vården ge mänsklig värdighet till vårdade, också till dem som inte längre kan ge något gensvar men ändå känna behov av och uppleva mänsklig kontakt?

Grundar sig inte slutligen mycket av den bristande känslan för de åldrades situation på en tabuad pryddhet och bryddhet inför livets slutskede och den död som vi så länge skuffat undan och fördolt i den svenska modellen?

Det är dessa och många andra frågor som vi måste ställa oss. Långtids-

vården kommer under de närmaste åren att bli föremål för en omfattande utbyggnad, varför det är viktigt att vi fäster uppmärksamheten på det kvalitativa innehållet.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet Hedda Lindahl få ställa följande fråga:

Vilka slutsatser för den framtida utformningen av långtidsvården drar statsrådet av den inträffade händelsen i Malmö?

§ 18 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 15 januari

1978/79:276 av *Tore Claeson* (vpk) till industriministern om verksamheten vid AB Svenska Maskinverken i Kallhäll:

Försäljningen av AB Svenska Maskinverken till det statliga företaget Götaverken Ångteknik AB synes medföra att verksamheten successivt skall läggas ned under år 1979 och att ca 700 anställda ställs utan arbete.

Den planerade nedläggningen av Maskinverken, Kallhäll, i Järfälla kommun, får inte genomföras. Det är den mening som omfattas inte bara av dem som direkt berörs och deras fackliga organisationer, av invånarna i Järfälla kommun och av samtliga partier i kommunfullmäktige. Även allmänhet, politiker och den fackliga rörelsen i Stockholms län i övrigt upprörs över av detta hot som skulle innebära en ytterligare reducering av verkstadsindustrin i länet. Man kräver ett slut på denna negativa utveckling och att regeringen skall ingripa och stoppa en nedläggning som kan medföra att 700 människor förlorar sina jobb.

Mot denna bakgrund vill jag fråga industriministern:

Är regeringen beredd att vidta åtgärder som innebär att den planerade nedläggningen av Svenska Maskinverken i Kallhäll förhindras och att verksamheten utan större förändringar kan fortsätta?

1978/79:277 av *Karin Nordlander* (vpk) till statsrådet Hedda Lindahl om åtgärder inom långtidssjukvården:

Den tragiska händelsen vid Östra sjukhuset i Malmö ställer i bjärt belysning de i många fall miserabla förhållanden som råder vid våra långvårdskliniker. Låga löner, fysiskt och psykiskt mycket pressande arbete har resulterat i mycket kraftig omsättning av personal. Underbemanning på avdelningarna är mera regel än undantag. Personalen ges inte tid för den nödvändiga patientkontakten, vilket kraftfullt påtalats av fackliga företrädare under en följd av år. Under fjolåret genomfördes protestaktioner, bl. a. vid Sabbatsbergs sjukhus i Stockholm, mot de ohyggliga arbetsvillkor personalen måste arbeta under.

Tisdagen den
16 januari 1979

*Meddelande om
frågor*

Situationen har varit akut länge, men det inträffade i Malmö ställer problemen ytterligare på sin spets. Problemen kring löne- och arbetsvillkor samt utbildning av vårdpersonal måste tillsammans med frågan om de långtidssjukas situation få en snar och för alla inblandade acceptabel lösning. Kvaliteten inom långtidsvården måste skyndsamt höjas, för att inte minst undanröja grunden för den förkastliga "dödshjälpsdebatt" som fått gro på sistone.

Jag vill mot denna bakgrund fråga statsrådet:

Vad ämnar regeringen göra åt förhållandena inom långtidssjukvården?

den 16 januari

1978/79:278 av *Sven-Erik Nordin* (c) till kommunikationsministern om alarmanordningarna på SJ:s tåg:

Under längre järnvägsresor – speciellt på nattågen – kan olyckstillbud och sjukdomsfall förekomma. Därvid uppstår behov att snabbt få kontakt med tågpersonalen.

Jag vill därför fråga kommunikationsministern:

1. Är nuvarande alarmeringsanordningar på SJ-tågen tillfyllest?
2. Kommer något initiativ att tas för att åstadkomma en förbättring?

1978/79:279 av *Ingrid Sundberg* (m) till arbetsmarknadsministern om krav på utbildning m. m. för beredskapsarbete inom vårdsektorn:

En viktig del av dagens arbetsmarknadspolitik är inrättandet av beredskapsarbete för ungdomar. På grund av personalbrist inom vårdsektorn får många ungdomar sina första arbetsuppgifter inom denna sektor. Ofta får de efter en introduktionskurs på 4–5 dagar fritt söka klara av sina ofta ospecificerade uppgifter, och någon handledning eller annan hjälp står dem inte till buds. Många av dessa ungdomar kan vara helt olämpliga för verksamheten i fråga, andra kan drabbas av en chock inför mötet med svåra vårdfall och agera på sätt som kan få – och i Malmö också fått – fruktansvärda konsekvenser.

Med anledning av detta önskar jag till arbetsmarknadsministern ställa följande fråga:

Anser arbetsmarknadsministern att särskilda krav på lämplighet och utbildning bör ställas på person som anvisas beredskapsarbete inom vårdsektorn, och kommer i så fall särskilda riktlinjer till stöd för de lokala arbetsförmedlingarna att utges?

1978/79:280 av *Svea Wiklund* (c) till statsrådet Hedda Lindahl om åtgärder med anledning av vad som skett på Östra sjukhuset i Malmö:

Vilka åtgärder ämnar sjukvårdsministern vidta för att förhindra en upprepning av den tragiska händelsen vid Östra sjukhuset i Malmö?

1978/79:281 av *Christina Rogestam* (c) till utbildningsministern om den religionsvetenskapliga utbildningen:

Nr 66

Tisdagen den
16 januari 1979

*Meddelande om
frågor*

Vid universitetet i Göteborg har successivt växt fram en religionsvetenskaplig utbildning. Det finns f. n. dels en lokal linje, dels ett stort antal enstaka kurser. Antalet studerande ökar. Många av dem är av starka familjesociala skäl bundna till Göteborg. De kan bedriva studierna endast därför att möjligheten finns i Göteborg.

Under senare år har de religionsvetenskapliga linjerna i Uppsala och framför allt i Lund drabbats av ett minskande antal studerande. Vid en uppvaktning hos Jan-Erik Wikström anges utbildningsmöjligheterna i Göteborg som en viktig orsak till detta.

I uppenbart syfte att inskränka utbildningsmöjligheterna i Göteborg har under november månad 1978 linjenämnderna i Uppsala resp. Lund fattat beslut av följande innebörd: Studerande som vill fortsätta sin utbildning på den religionsvetenskapliga linjen i Uppsala eller Lund får endast tillgodoräkna sig grundkursen om 40 poäng från studier vid universitetet i Göteborg. Alla övriga kurser som den studerande kan ha läst och som ingår i kursplanen får inte tillgodoräknas.

Anser utbildningsministern att detta beslut står i överensstämmelse med intentionerna bakom högskolereformen?

1978/79:282 av *Nils Hjorth* (s) till utrikesministern om saknade cyprioters öde:

I en debatt i riksdagen den 27 november förra året om de saknade cyprioters öde sade utrikesministern att han hoppades få tillfälle att diskutera Cypernfrågan vid ett officiellt besök i Grekland samt med den turkiske premiärministern vid dennes besök i Stockholm. Cypernfrågan fortsätter också att diskuteras i FN.

Med anledning därav vill jag fråga utrikesministern:

Gavs det vid dessa samtal några besked i positiv riktning för att underlätta ett klarläggande av de försvunna cyprioters öde?

Finns det enligt utrikesministerns mening några utsikter att genom FN:s försorg upprätta ett arbetsdugligt undersökningsorgan, och vad kan Sverige göra för att påskynda en lösning?

§ 19 Kammaren åtskildes kl. 15.54.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert